

Talous- ja varallisuuskatsaus 2021 Q2

26.5.2021

Hannu Nummiaro
ekonomisti
LähiTapiola Varainhoito Oy

LähiTapiolan teesit 2021 Q2

Talous

- Suomen talous kasvaa ennusteessamme 2,8 % vuonna 2021, 2,5 % vuonna 2022 ja 1,2 % vuonna 2023. Talous palaa edelliseen huippuunsa vuoden 2021 viimeisellä neljänneksellä.
- Alkavan nousukauden isoin ajuri on kotitalouksien kulutus, kun elämännälkä purkautuu rokotteen ja säästöjen voimalla. Kuluttajien luottamus hypähti patoutumien purkautumista ennakoivaksi.
- Nettovienti ja julkinen kysyntä tukevat talouskasvua vuonna 2021, mutta investoinnit ehtivät talkoisiin vasta seuraavana vuonna.
- Nuorten työttömyys on kriiseille ominaiseen tapaan noussut keskimääräistä voimakkaammin. Työttömyysaste laskee 7,5 %:iin vuonna 2021.
- Inflaatio nousee väliaikaisesti energianhintojen, nopean toipumisen ja tuotannon pullonkaulojen vuoksi. Suomen inflaation on ennusteessamme 1,7% vuonna 2021, 1,3% vuonna 2022 ja 1,6% vuonna 2023.

Varallisuus

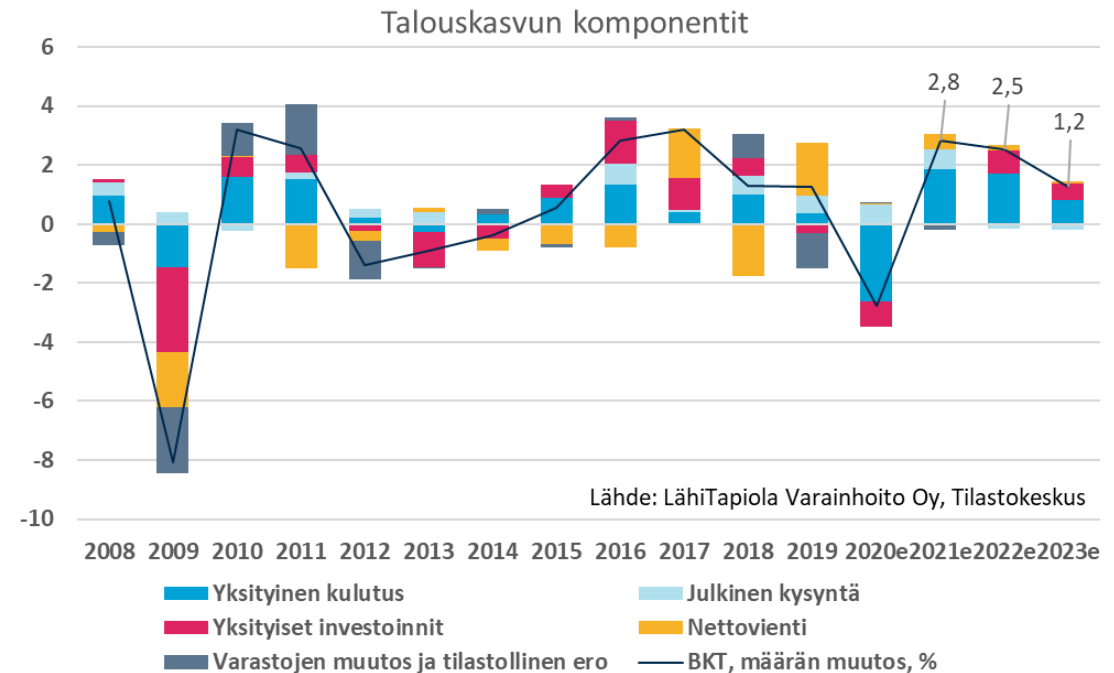
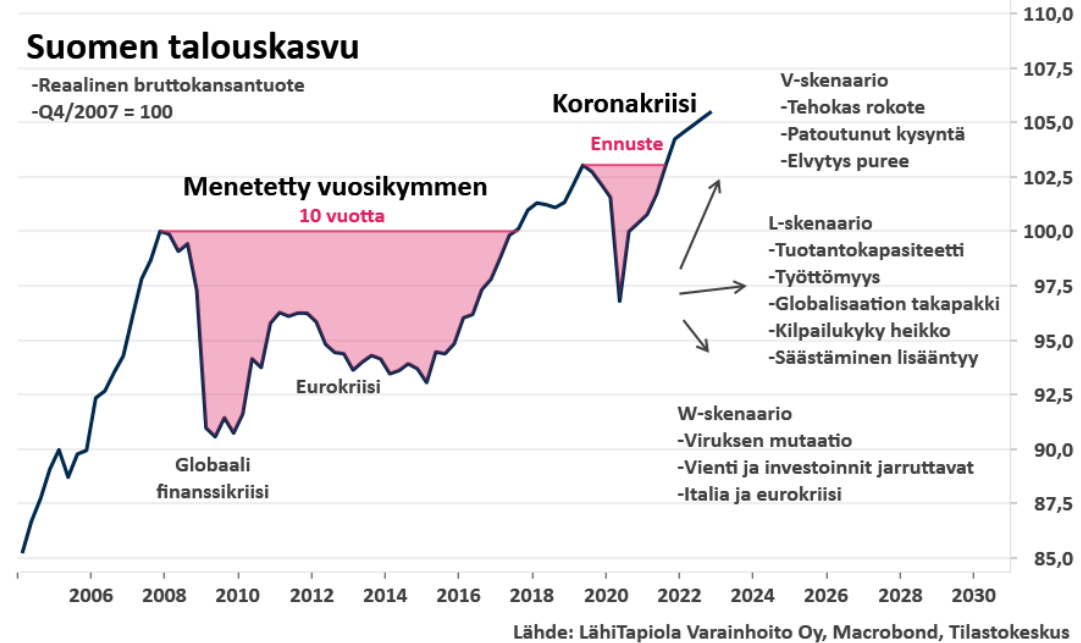
- Kotitalouksien varallisuuden tuotto oli 2021 Q1:lla 1,8 % edellisestä neljänneksestä ja 7,1 % vuoden takaa. Kansanterveyden kriisi on tukitoimien kautta kääntynyt kotitalouksien varallisuuden riemuvoitoksi.
- Omakotitalojen hintaralli ympäri Suomen on kääntänyt alueellisen eriytymisen saman aikaiseen nousuun. Lisäksi sijoitusten huipputuotot ovat tehneet suomalaisista rikkaampia.
- Osakkeet ovat aloittaneet vuoden 2021 vahvasti. Inflaatio-odotusten voimistuminen saattaa luoda uuden korkojen nousuvaiheen, jota osakkeet eivät sulata ilman korjausliikettä.
- Useimpien kotitalouksien riskinsietokykyyn bitcoin ei sovi. Isot laskut kuuluvat sen luonteeseen.
- Kotitalouksien rahoitusvarallisuus nousi koronavuonna ennätystasolle, mutta niin teki velkaantuneisuuskin. EKP pitää korot nollassa lähivuosina, mutta ei välttämättä ikuisesti.

Sukupolvet

- Menetetty vuosikymmen osuu vain nuoriin, muilla käytettävät tulot ovat nousseet. Lisäksi koronakriisi uhkaa heikentää nuorten elinkaarituloja.
- 29 % suomalaisista uskoo vanhempiaan parempaan elintasoon saavuttaessaan eläkeiän. Lisäksi 28 % arvioi elintasonsa vähintään samaksi. 32 % uskoo heikompaan elintasoon.
- Nuoret ovat realistisen toiveikkaita. 15-24 -vuotiaista vain 19% uskaltaa uskoa parempaan elintasoon, mutta lisäksi 35% uskoo vähintään samaan.
- Elintason nousu ei ole loppumassa, mutta sukupolvien välillä koetuista elintasonhypyistä siirrytään pienempiin askeliin. Samalla kiinnitetään huomiota ekologiseen jalanjälkeen.
- Taantumissa muutamat ikäluokat voivat jäädä väliinputoajiksi, mutta alhaisen kasvun maailmassa sukupolvien välinen tasapaino voi järkkäytyä. Tällöin yhä useamman kohtalo on jäädä vanhempiaan köyhemmäksi.

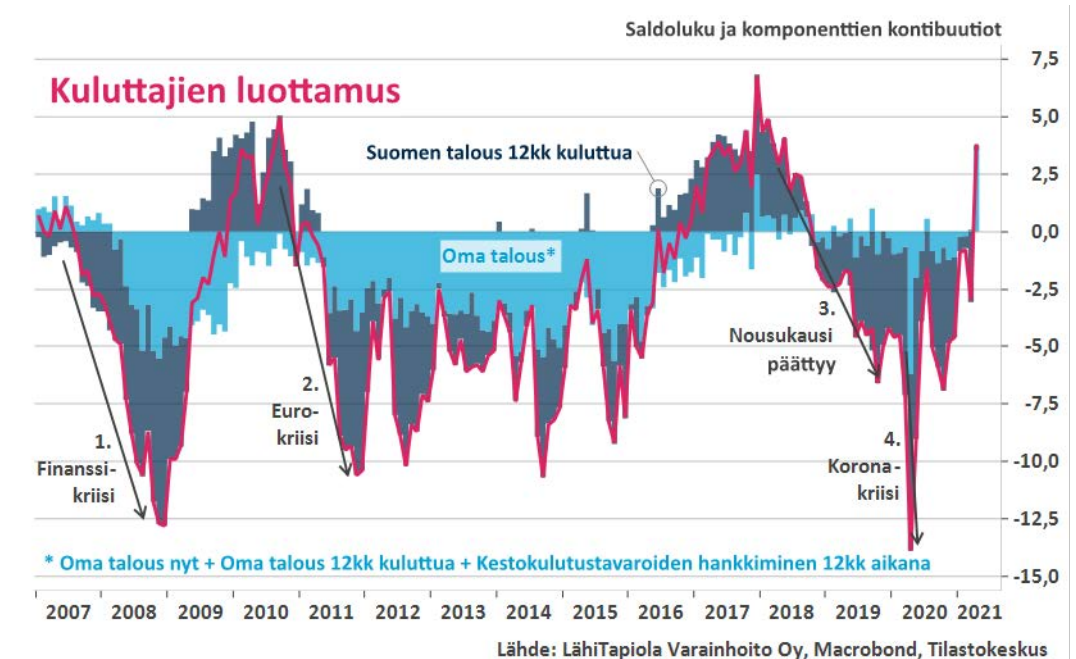
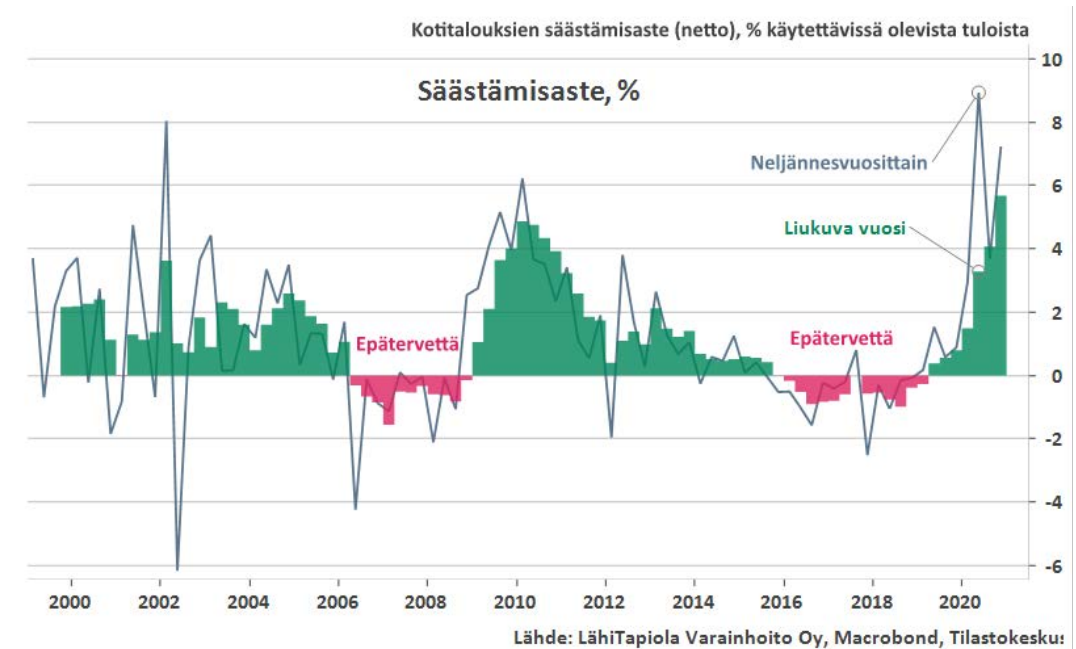
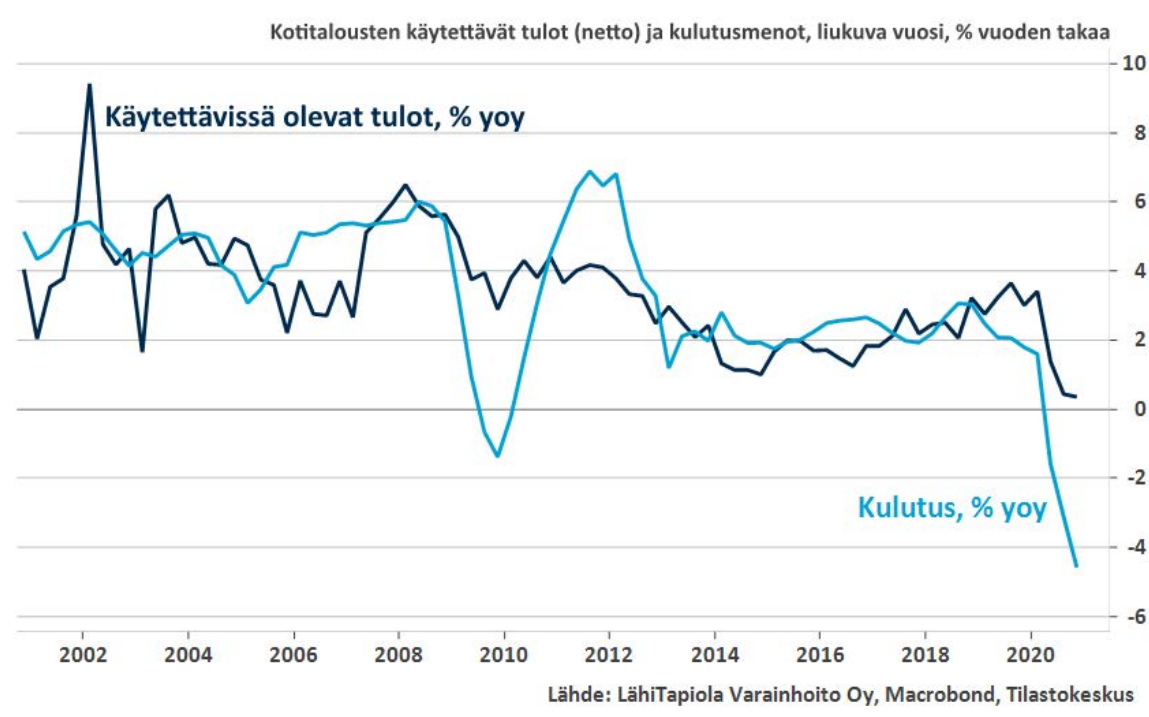
Talous puhkeaa kukkaan

- Koronan toinen aalto hidasti toipumista talvikaudella, mutta kelien lämmetessä ja rokotusten edistyessä talouskasvu kiihdyttää parin vuoden nousukauteen. **Talous kasvaa ennusteessamme 2,8 % vuonna 2021, 2,5 % vuonna 2022 ja 1,2 % vuonna 2023.** Ennusteemme mukaan talous palaa edelliseen huippuunsa vuoden 2021 viimeisellä neljänneksellä, eli 2,5 vuoden kuluessa.
- Koronapandemia on myös vuonna 2021 tärkein taloustekijä ja luo epävarmuutta rokotteesta huolimatta. Seuraavat skenaariot kuvaavat eri suuntiin vetäviä voimia:
 - V-skenaario: Syksy 2020 ja aiemmin SAR-virus näyttivät, että talous voi palautua nopeasti tilanteen helpottaessa. Elämännälkä purkautuu rokotteen ja kertyneiden säästöjen voimalla. Elvytys avaa myös investointihanoja. Biden ja demokraattienemmistöinen kongressi onnistui viemään läpi odotettua isomman elvytyspaketin ja on siirtynyt kauppasodassa rauhallisempaan vaiheeseen, mikä tukee globaalia vientikysyntää.
 - L-skenaario: Pidentyessään shokki voi hidastaa talouden toipumista konkurssien ryöpsähtäessä ja työttömyyden turhan usein pitkittyessä. Pysyvät muutokset, kuten etätyön ja verkkokaupan kasvu, vaativat uudenlaista osaamista ja yritysrakennetta.
 - W-skenaario: Nousu ei välttämättä ole tasainen. Viruksen uudet mutaatiot voivat pahimmillaan tehdä rokotteesta tehottoman. Rokotteiden jakelun viivästyminen kehittyvissä talouksissa ja rokotushalukkuuden rapautuminen voivat myös pidentää pandemian vaikutuksia. Epidemian taituttuakin vienti ja investoinnit voivat painaa Suomen jälkisyklistä taloutta.
- Vuoden 2021 ensimmäisellä neljänneksellä W-skenaarion voimat tukahduttivat orastavia versoja, mutta vuoden toisesta neljänneksestä lähtien V-skenaarion voimat lyövät läpi ja talous puhkeaa täyteen kukkaan. Vuonna 2023 L-skenaarion voimat ja talouden pitkän ajan maltillinen kasvupotentiaali vievät nousukauden terävimmän puhdin.
- Vuonna 2020 kotitalouksille jäi säästöön 6,1 miljardia euroa ylimääräistä verrattuna pitkän ajan keskimääräiseen nettosäästämiseen. Tänä vuonna kotitalouksien kulutus jatkaa pääroolissa, mutta näytelmän kaari muuttuu tragediasta kohti iloa ja tyydyttämättä jääneiden kulustarpeiden täyttymistä. Kulutuksen paluu voimistuu kolmea kautta. Ensinnäkin käytettävissä olevat tulot nousevat työllisyyden toipuessa ja palkkojen sopimuskorotusten astuessa voimaan. Toiseksi varovaisuus väistyy rokotusten edetessä ja isompi osa tuloista käytetään kulutukseen, eli säästämisasteen piikki normalisoituu. Kolmanneksi osa kotitalouksista käyttää edellisvuonna kertyneitä säästöjään kulutukseen.
- Ennusteessa nettovienti ja julkinen kysyntä tukevat kasvua vuonna 2021, mutta investoinnit ehtivät kunnolla nousuun vasta seuraava vuonna.

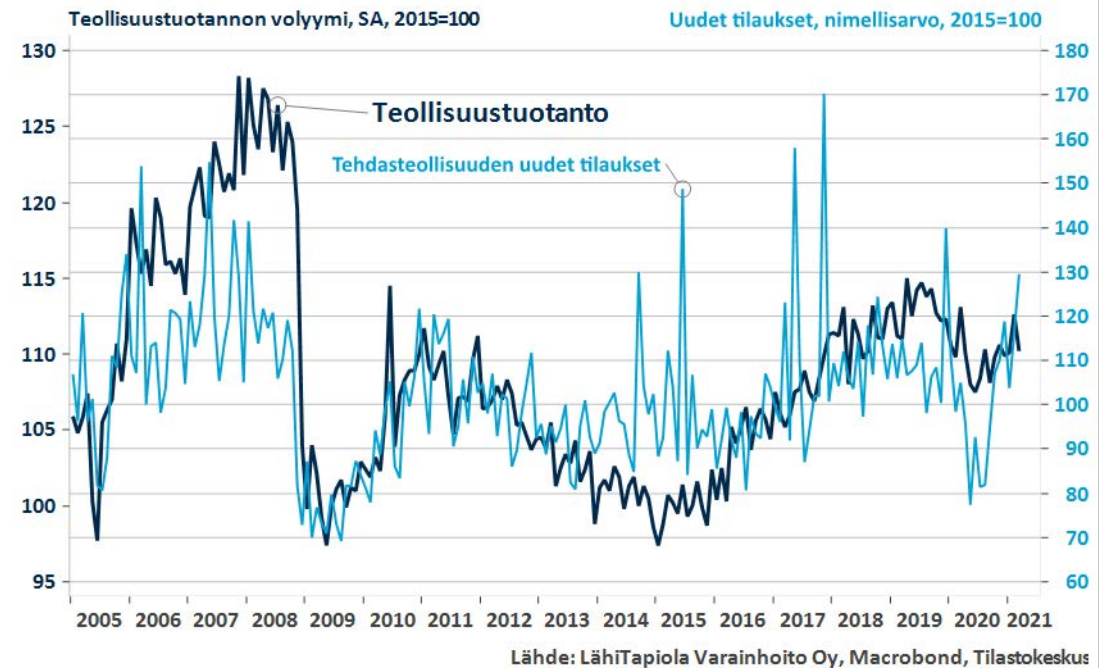
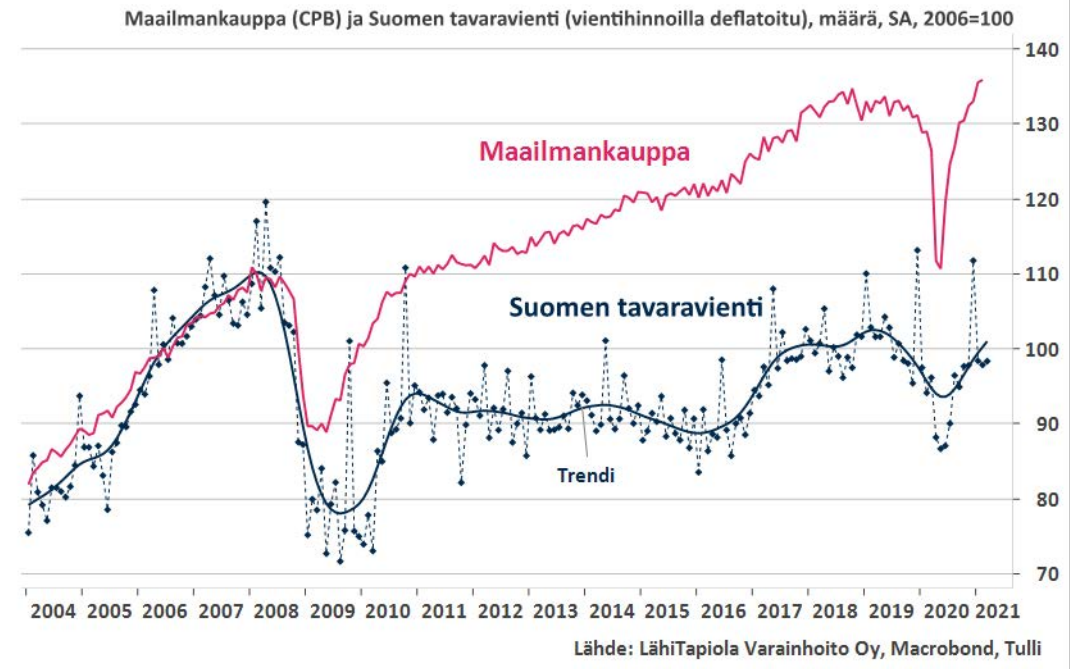
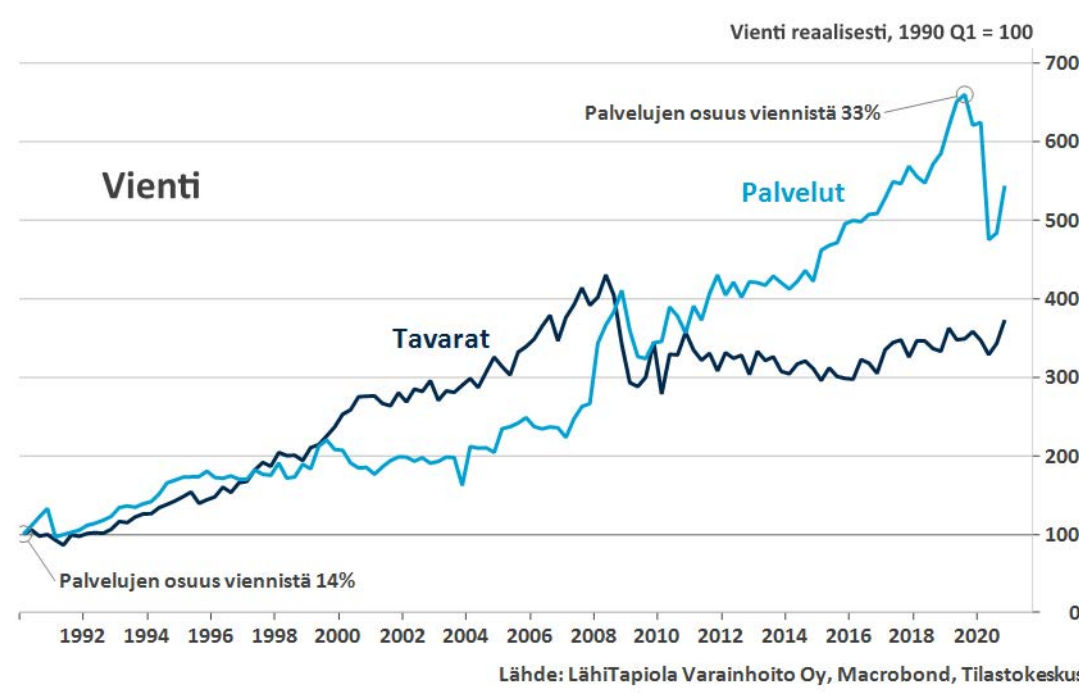
Säästäminen ja luottamus

- Kotitalouksien säästämisaste kääntyi vuoden 2020 viimeisellä neljänneksellä jälleen nousuun. Tukitoimet, niin kotitalouksille kuin yrityksillekin, on johtanut täysin päinvastaiseen kehitykseen julkiselle taloudelle, joka velkaantuu koronakriisissä pahoin. Maksu on lankeamassa paljolti nuorille sukupolville, jotka ovat hyvin tietoisia myös väestön ikärakenteen muutostrendin paineista julkiselle taloudelle. Säästäminen voi hyvin nousta pysyvästi nuorten keskuudessa. Suomalaisista 27 % ja nuorista jopa 40 % pitää säästämistä pahan päivän varalle entistä tärkeämpänä (Arjen katsaus -kysely, elokuu 2020).
- Kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen odotamme nousevan noin 2 % vuonna 2021.**
- Kuluttajien luottamus hypähti huhtikuussa kulutuspatoumien purkautumista ennakoivaksi. Pakko- ja varovaisuussäästämisen jäljiltä kotitaloudet kokevan rahatilanteensa ennätyshyväksi. Lisäksi Suomen talouden näkymien uskotaan parantuvan seuraavan vuoden aikana, mikä rohkaisee isoissa kulutuspäätöksissä. Kestokulutushyödykkeiden, kuten huonekalojen, elektroniikan ja autojen, hankinta on kyselyn perusteella kiihtymässä ennätyskiihtymällä.

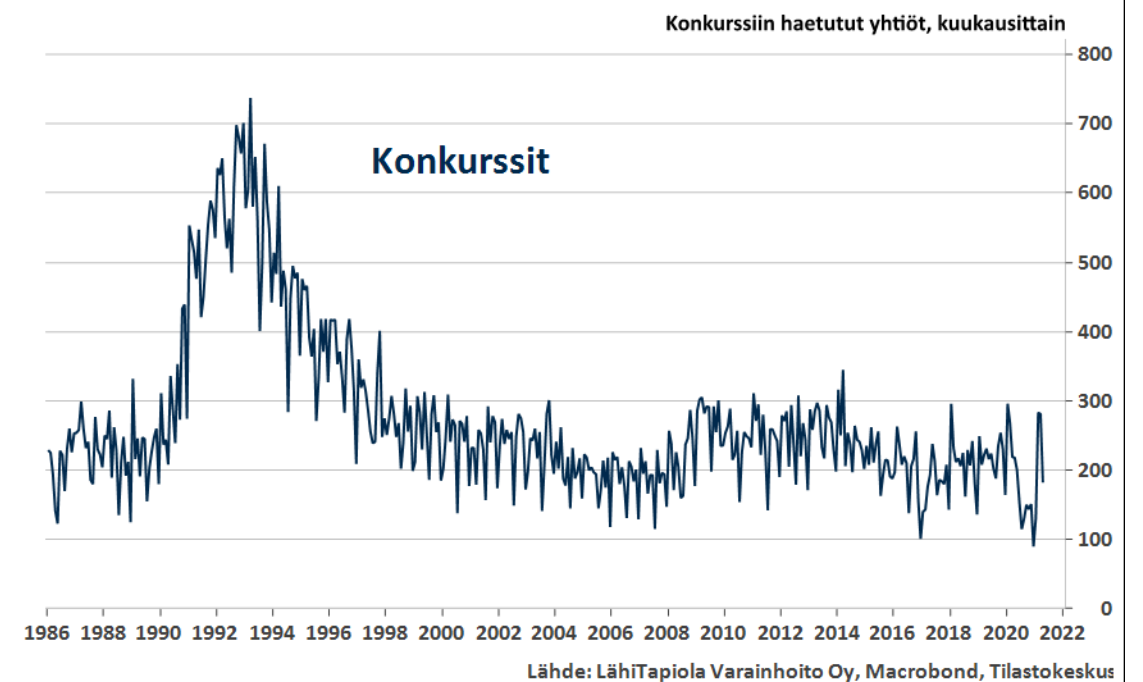
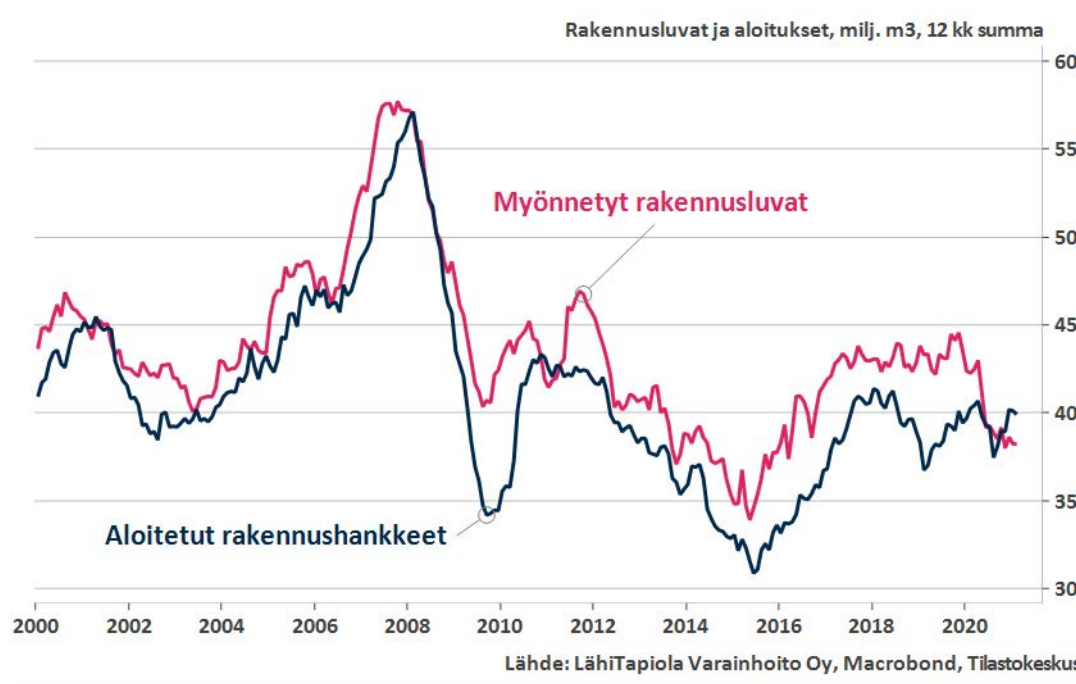
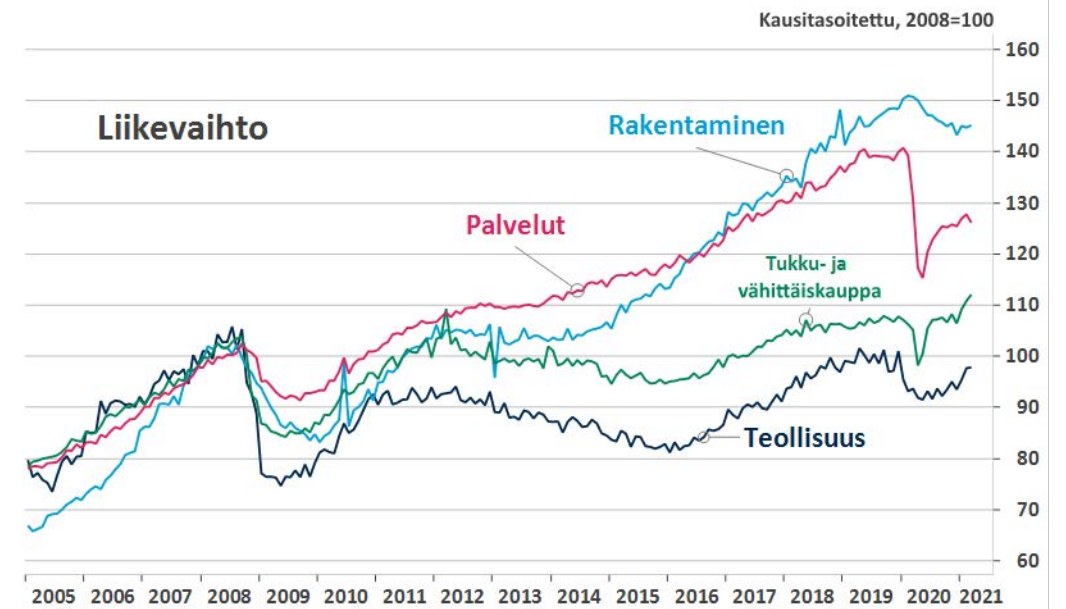
Vienti ja teollisuus

- Koronakriisi aiheutti maailmantalouden isoimman taantumun toisen maailmansodan jälkeen. Myös maailman tavarakauppa pysähtyi, mutta on jo lokakuussa toipunut tammikuun tasolle. Toipumista ovat vauhdittaneet palveluista säästyneet rahat, terveystuotteet ja etäyötekniikka. Suomen jälkisykliset vientituotteet ovat vielä heikoilla jällä, jos virusmuunnokset pidättelevät globaalia investointikysyntää.
- Parina viime vuosikymmenenä kasvanut palveluvienti on koronakriisissä kärsinyt tavaravientiä voimakkaammin. Palvelujen ulkomaankaupan alijäämä on kasvanut.
- Teollisuustuotanto supistui koronakeväänä, mutta uudet tilaukset ovat rohkaisevasti olleet helmi-maaliskuussa noin 20% edellisvuotta korkeammat.

Toimialat ja konkurssit

- Liikevaihdolla tarkasteltuna palvelut ovat toipuneet yli 40 % koronapudotuksesta, mutta toinen aalto on pysäyttänyt kehityksen. Kolmessa kuukaudessa täysin toipunut tukku- ja vähittäiskauppa on kasvanut edelleen alkuvuonna.
- Rakentaminen on selvinnyt toistaiseksi vähin vaurioin, mutta rakennuslupien tippuminen ennakoit viilenevää.
- Konkurssit aisoissa pitänyttä väliaikaista konkurssilain muutosta on pidennetty helmikuusta syyskuuhun. Talouden L-skenaariossa yritysten terveys osoittautuu heikoksi tukitoimista huolimatta ja työllisyyden toipuminen edellyttää sekä yrityskannan että sen toimialajakauman uudistumista.

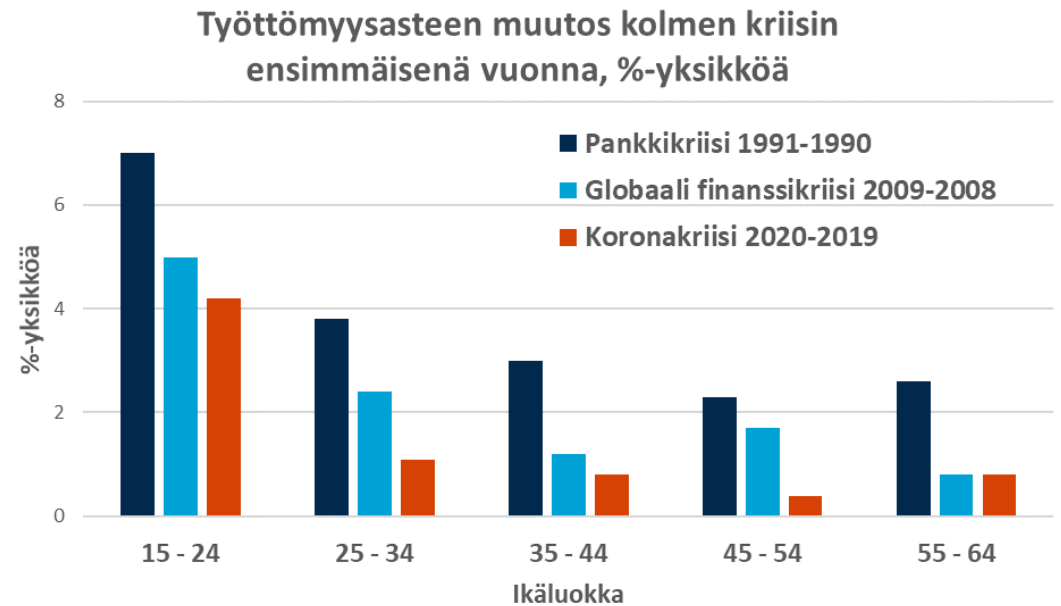
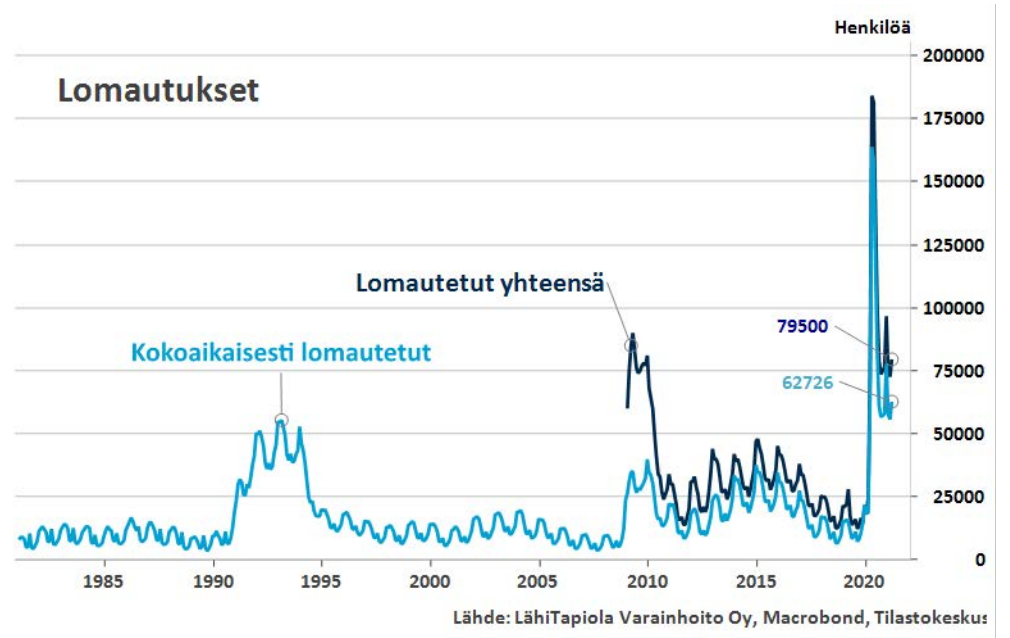

Työmarkkinat

- Lomautettujen määrän lasku pysähtyi syksyllä 2020. Koronan toinen aallon lomautuspiikki on kuitenkin jäänyt huomattavasti pienemmäksi kuin viime vuonna. Kokoaikaisesti lomautettuja on edelleen enemmän kuin pankkikriisissä 1990-luvun alussa.
- Koronashokki tuntui myös työllisyys- ja työttömyyslukuissa, vaikka työvoimatutkimuksessa enintään kolmeksi kuukaudeksi lomautetut lasketaan edelleen työlliseksi. Maaliskuussa työllisyysaste oli 71,1% ja työttömyysaste 7,7% (trendi, indeksiudistuksen mukaiset). **Odotamme työttömyysasteen laskevan 7,5 %:iin vuonna 2021.**
- Nuorten työttömyys on tässäkin kriisissä noussut keskimääräistä voimakkaammin. Työuran heikko alkutaival voi huonossa skenaariossa jarruttaa myöhempääkin urakehitystä ja johtaa elinkaarituloiltaan väliin putoavan koronasukupolven muodostumiseen. Koronakriisi on kuitenkin onneksi jäämässä ajallisesti huomattavasti lyhyemmäksi kuin 1990-luvun alun pankkikriisi, jolloin työmarkkinatilanne heikkeni neljä peräkkäistä vuotta.

Lähde: Tilastokeskus, Indeksiudistuksen 2021 mukaiset aikasarjat

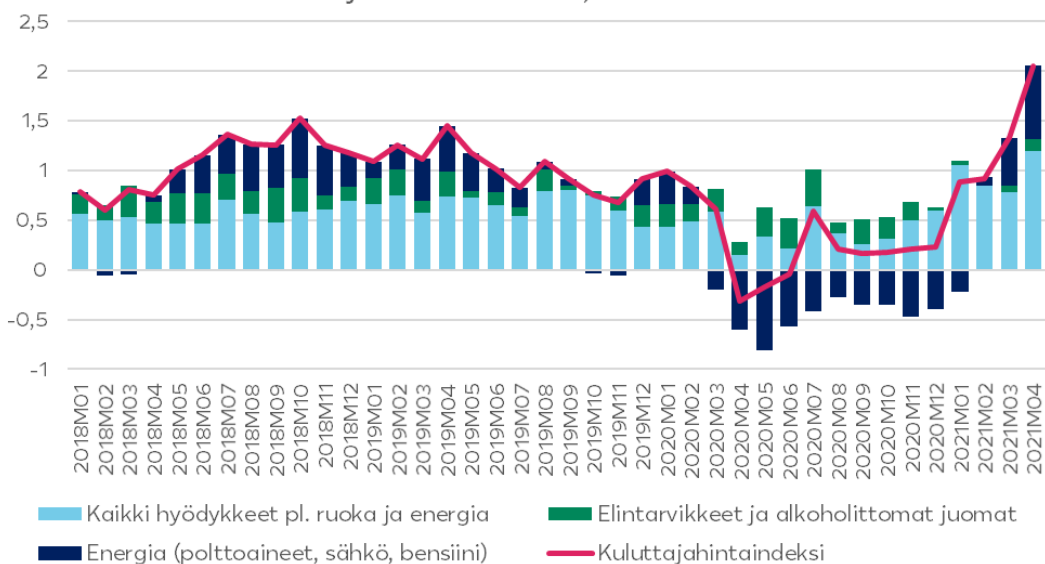

Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Tilastokeskus

Inflaatio

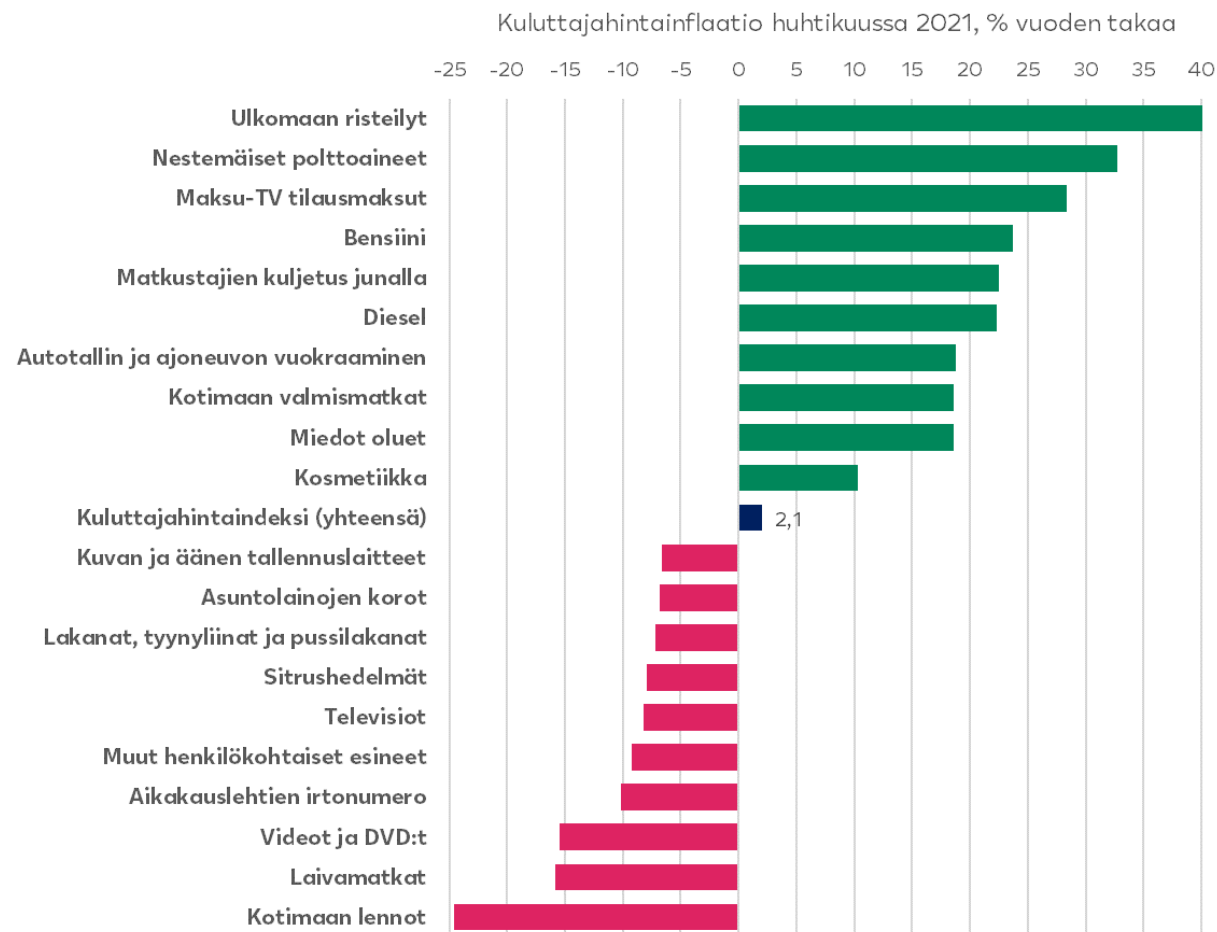
- Kotimaan inflaatio nousi huhtikuussa 2,1%:iin. EU:n yhteisin säännön laskettu yhdenmukaistettu inflaatio nousi vielä kymmenyksen voimakkaammin. Ilman verojen korotuksia inflaatio oli 1,8%. **Odotamme inflaation asettuvan 1,7 %:iin vuonna 2021, 1,3%:iin vuonna 2022 ja 1,6 %:iin vuonna 2023.**
- Mikä täällä maksaa? Energiahintojen vuoden takaisen vertailukohdan alhaisuus on keskeinen syy inflaation kiihtymiseen. Isoimpien hintamuutosten listalta löytyvät nestemäiset polttoaineet, bensiini ja diesel. Eniten ovat nousseet ulkomaan risteilyjen hinnat, mikä viittaa koronakriisissä rajoitettujen elämysten voimakkaaseen paluuseen.
- Euroalueen inflaatio oli huhtikuussa 1,6%. Koronashokin vasta-aallon lisäksi väliaikaisia inflaatiopaineita aiheuttavat puolijohteiden ja merikuljetusten pullonkaulat. Muidenkin hyödykkeiden kuin energian hintojen nousu lisää inflaatiopaineita kiivaimpana nousukautena. Inflaation pidempiaikaisen kiihtymisen riski talouden ylikuumenemisen ja resurssien ehtymisen kautta on kuitenkin enemmän USA:n kuin Euroalueen tarina.

Kuluttajahintainflaatio, % vuoden takaa

Lähde: Tilastokeskus, LähiTapiola Varainhoito Oy

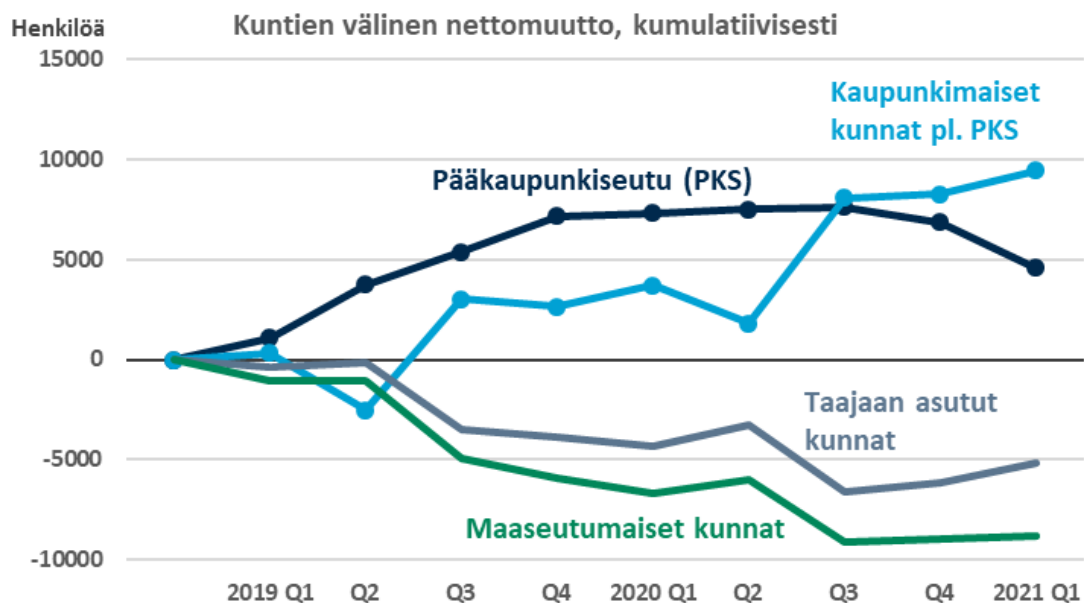
Mikä maksaa? Top 10 ja Bottom 10 alaindeksit.

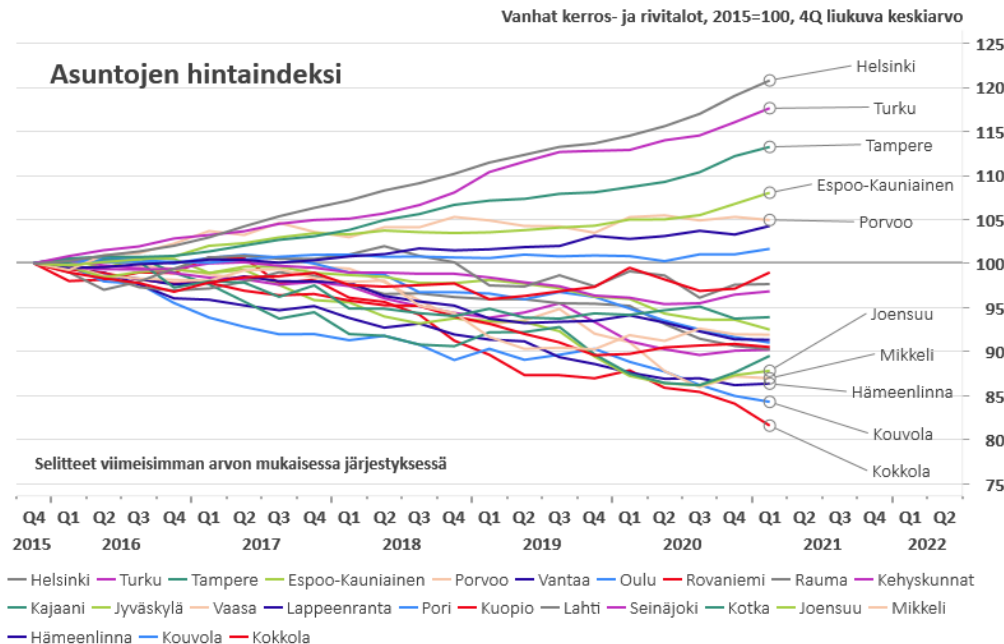
Lähde: Tilastokeskus, LähiTapiola Varainhoito Oy

Asunnot ja muuttoliike

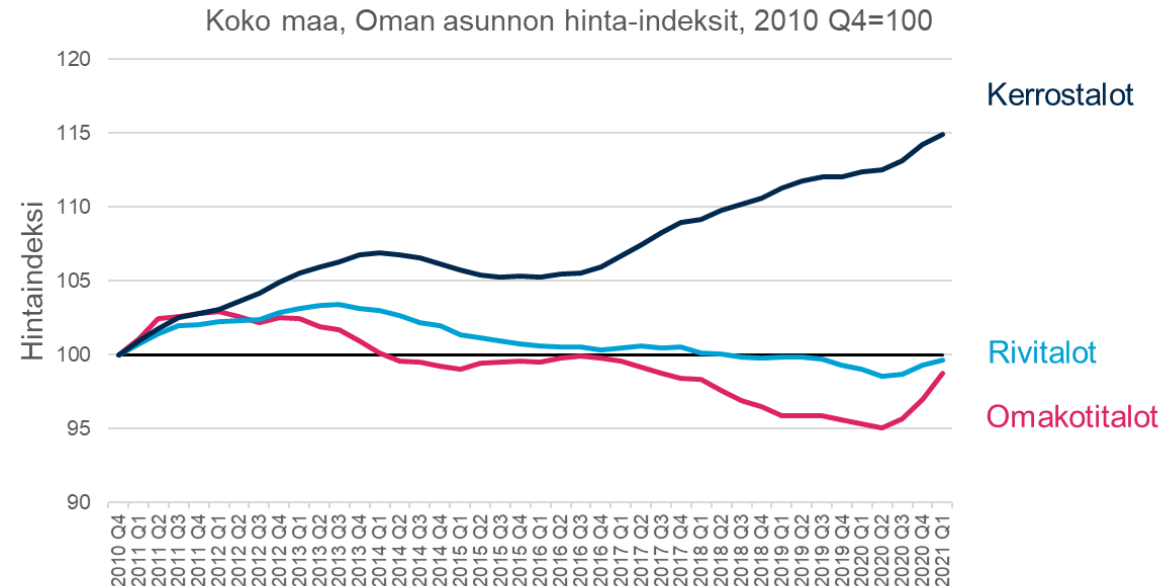
- Kaupungistuminen ei ole kaikki kaupunkien juhlaa. Viimeisen viiden vuoden aikana 24 suurimmasta kaupungista (kehyskunnat tässä yhtenä kokonaisuutena) seitsemässä on nautittu osakeasuntojen arvonnoususta ja loppuissa jouduttu sopeutumaan arvonalaskuun. Hintahaitari on ollut Helsingin +21 %:sta Kokkolan -18 %:iin.
- Kuluvan vuoden ensimmäisellä neljänneksellä muuttovirta pois päin Pääkaupunkiseudulta vahvistui. Koronakriisin aikana kuitenkin muut kaupunkimaiset kunnat ovat ottaneet kaupungistumisen vetovastuun. Etätyötä tukevan infrastruktuurin, teknologian ja työelämän käytäntöjen kehittyminen tasannee asuntojen kysyntää kaupunkien ja niiden kehysalueiden välillä. Muuttoliikkeen vaikutuksista asuntojen hintoihin lisää [tässä blogissa](#).
- Koronakriisin aiheuttama asumistarpeiden uudelleen arviointi on kääntänyt omakotitalojen hinnat nousuun. Näin on käynyt laajasti koko maassa, vaikka rivi- ja kerrostalojen hinnat olisivatkin alueellisesti laskeneet viimeisen vuoden aikana (katso taulukko seuraavalla sivulla Kotitalouksien varallisuuden tuottoindeksi tuotoista).

Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Tilastokeskus: Väestön ennakkotiedot

Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Macrobond, Tilastokeskus

Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Kotitalouksien varallisuuden tuottoindeksi

Varallisuuden tuottoindeksi 2021 Q1

- Vuoden 2021 ensimmäisellä neljänneksellä kotitalouksien varallisuus kasvoi tuottojen ansiosta koko maassa 1,8%. Tämä on jo neljäs peräkkäinen vahva neljännes, mikä on johtanut vuositasolla 7,1%:n huipputuottoon. Kansanterveyden kriisi on raha- ja finanssipoliittisten tukitoimien kautta kääntynyt kotitalouksien varallisuuden riemuvoitoksi.
- Pörssiosakkeet ovat koronakriisin pohjilta nousseet tuottoindeksissä jopa yli 50% ja rahastot noin puolet siitä, mutta talletuksille tuottoja ei alhaisten korkojen ympäristössä kerry. Indeksii kuvaa vain tuottoja, joiden lisäksi monien kotitalouksien varallisuus on lisääntynyt ennätyksellisen säästämisen kautta.
- Varallisuuden tuottoindeksi sisältää kaksi aluejakoa: Etelä-, Länsi-, Itä- ja Pohjois-Suomi, sekä toisena jakona Pääkaupunkiseutu ja Muu Suomi. Omakotitalojen hintojen nousu kaikilla alueilla näkyy indeksin aiemman alueellisen eriytymisen vaihtumisena saman aikaiseen nousuun. Toisaalta alueelliset varallisuuserojet ovat voineet jatkaa kasvua, koska Pääkaupunkiseudun isompi rahoitusvarallisuus on nousumarkkinalla tuottanut euromääräisesti muuta maata enemmän.

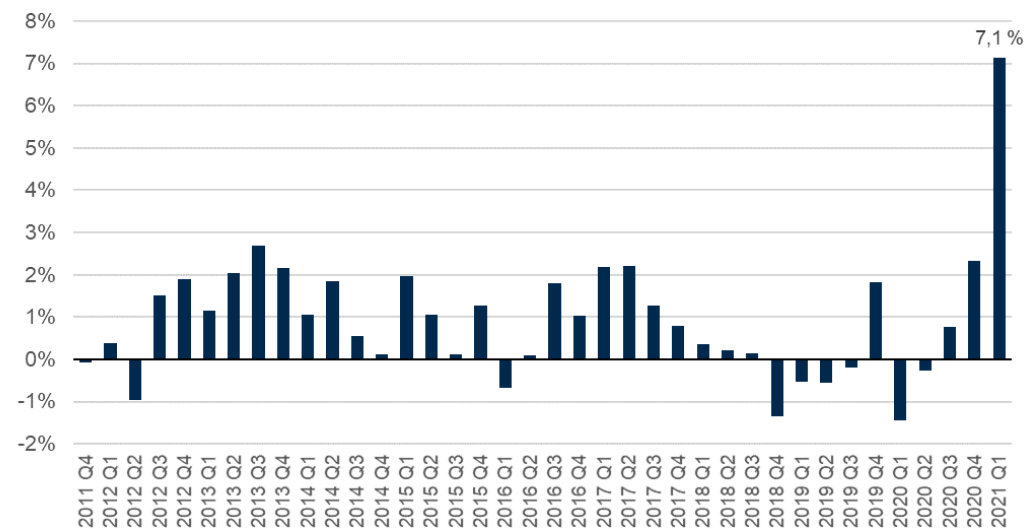
Tuotot, % edellisestä vuosineljänneksestä

	Koko maa	Etelä-Suomi	Länsi-Suomi	Itä-Suomi	Pohjois-Suomi	PKS	Muu Suomi
Oma asunto	1,4 %	1,6 %	1,3 %	1,8 %	0,4 %	0,9 %	1,6 %
-Omakotitalo	1,8 %	2,1 %	1,7 %	2,6 %	0,6 %	0,4 %	2,0 %
-Rivitalo	0,3 %	0,5 %	0,2 %	-0,7 %	0,1 %	0,9 %	0,0 %
-Kerrostalo	0,6 %	0,9 %	-0,1 %	-1,4 %	-0,4 %	1,2 %	-0,2 %
Talletukset	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Rahastot	4,5 %	4,5 %	4,5 %	4,5 %	4,5 %	4,5 %	4,5 %
Pörssiosakkeet	6,8 %	6,8 %	6,8 %	6,8 %	6,8 %	6,8 %	6,8 %
Yhteensä	1,8 %	2,0 %	1,6 %	1,8 %	0,8 %	1,7 %	1,8 %

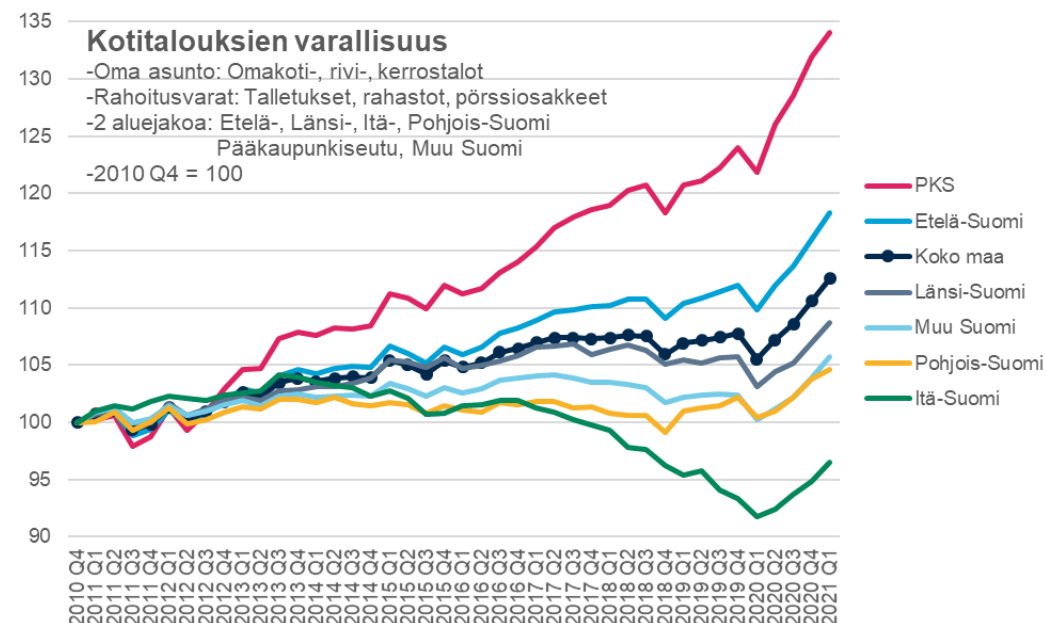
Tuotot, % vuoden takaa

	Koko maa	Etelä-Suomi	Länsi-Suomi	Itä-Suomi	Pohjois-Suomi	PKS	Muu Suomi
Oma asunto	2,9 %	3,4 %	1,8 %	4,1 %	1,9 %	4,6 %	2,5 %
-Omakotitalo	3,6 %	3,9 %	2,5 %	6,0 %	2,5 %	5,6 %	3,4 %
-Rivitalo	0,6 %	1,2 %	-0,4 %	-2,4 %	-0,1 %	2,6 %	-0,7 %
-Kerrostalo	2,2 %	3,3 %	-0,1 %	-4,1 %	-1,5 %	4,4 %	-0,7 %
Talletukset	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %
Rahastot	26,7 %	26,7 %	26,7 %	26,7 %	26,7 %	26,7 %	26,7 %
Pörssiosakkeet	51,3 %	51,3 %	51,3 %	51,3 %	51,3 %	51,3 %	51,3 %
Yhteensä	7,1 %	8,3 %	5,9 %	5,4 %	4,5 %	10,7 %	5,8 %

Koko maa, Varallisuuden tuotto, % vuoden takaa

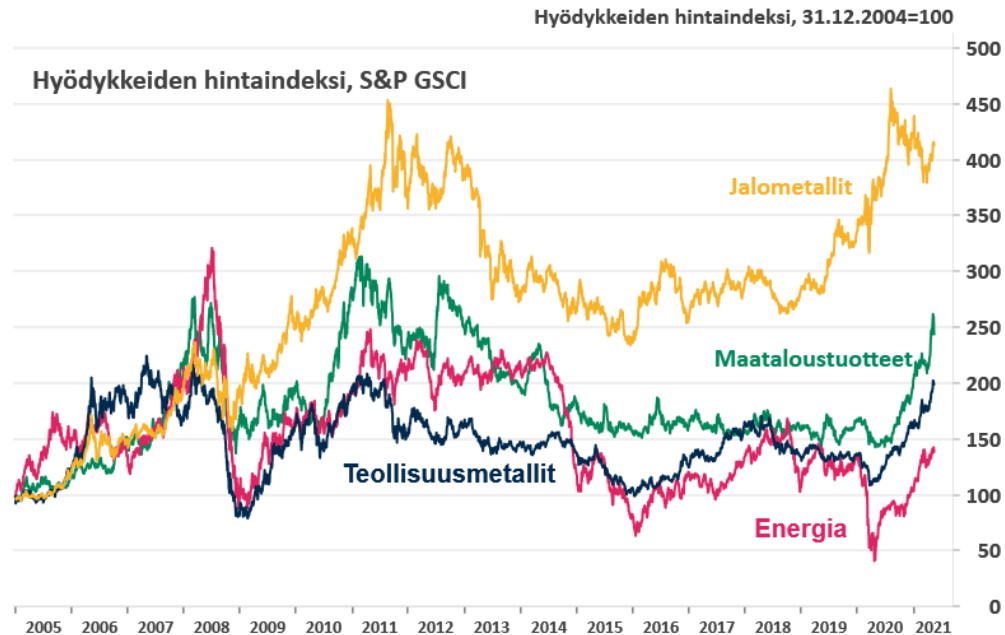
Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Kotitalouksien varallisuuden tuottoindeksi

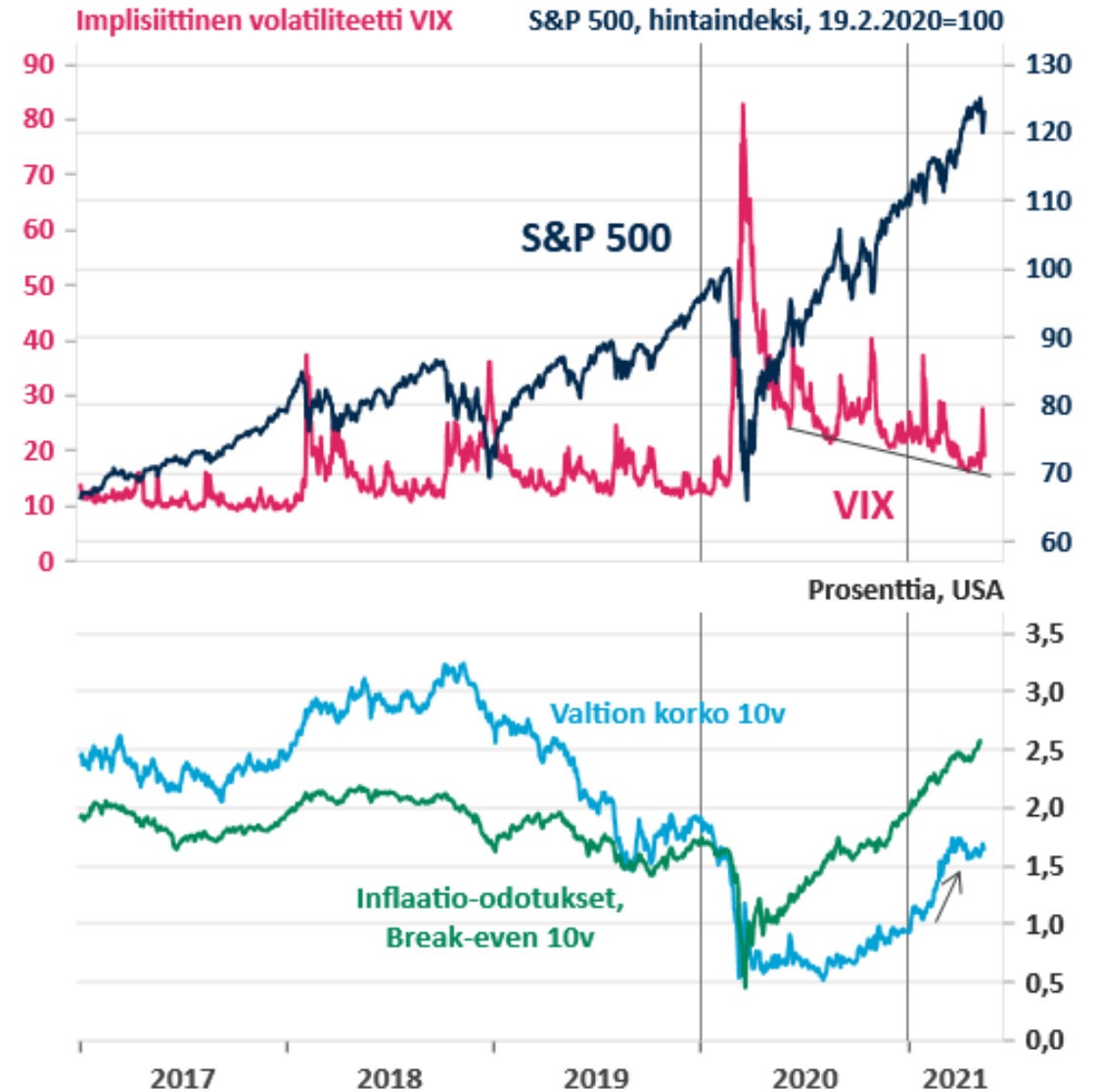
Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Kotitalouksien varallisuuden tuottoindeksi

Sijoitusmarkkinat

- Osakemarkkinat ovat aloittaneet vahvasti vuoden 2021. Esimerkiksi USA:n S&P 500 indeksi on tuottanut reilut 10 prosenttia. Valtion korot olivat alkuvuonna voimakkaassa nousussa, mutta nousu on hyytynyt vielä terveeksi normalisoitumiseksi. Inflaatio-odotusten voimistuminen saattaa luoda uuden korkojen nousuvaiheen, jota osakkeet eivät välttämättä sulata ilman korjausliikettä.
- Osakemarkkinoiden nousu lähti finanssikriisin jälkeen matalista P/E-arvostuksista, jotka nyt tuntuvat historiaansa nähden haastavilta. Laskeneeseen korkotasoon suhteutettuna osakkeista on kuitenkin pitkällä ajalla edelleen odotettavissa ylituottoa. Kohonneen arvostuksen vuoksi riskiä kannattaa hajauttaa laajasti myös muihin sijoituslajeihin. Sijoitusvuoden 2021 näkymiä ja riskejä on kuvattu tarkemmin [tässä blogissa](#).
- Monien hyödykkeiden hinnat ovat nousseet tänä vuonna. Teollisuusmetallien hinnat ovat korkeimmillaan miltei 10 vuoteen ja maataloushyödykkeiden kahdeksaan vuoteen. Kiihvimman nousukauden aikana hyödykkeiden kysyntä voi ylittää hitaasti laajennettavissa olevan tarjonnan ja aiheuttaa väliaikaisia inflaatiopaineita.
- Markkinoilla alkuvuonna puhuttanut bitcoin purettu auki näissä blogeissa [arvostuksesta](#) ja sijoittajan vaihtoehdoista.

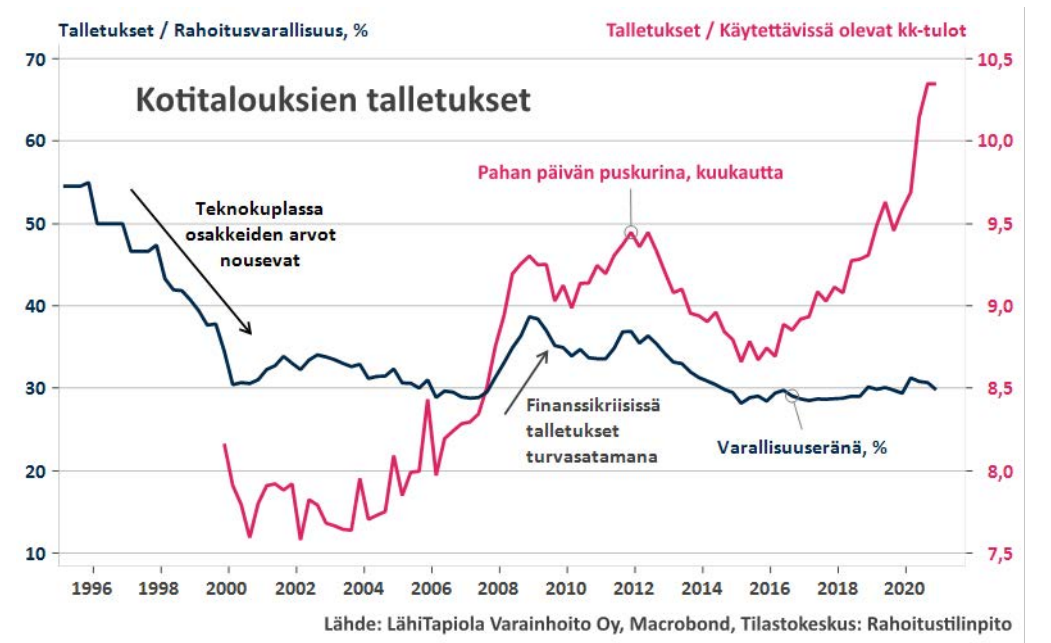
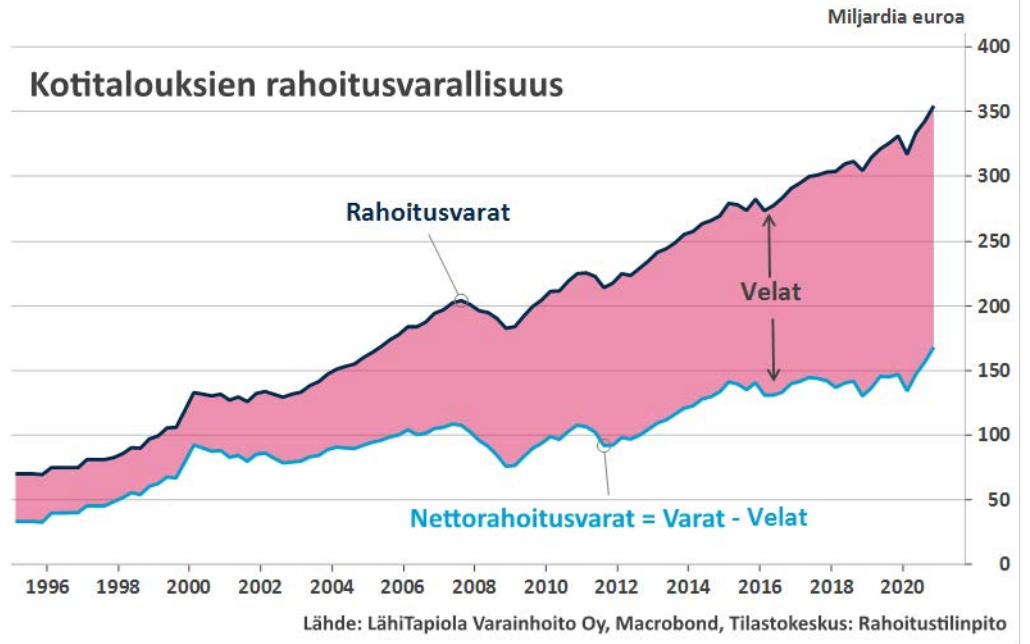
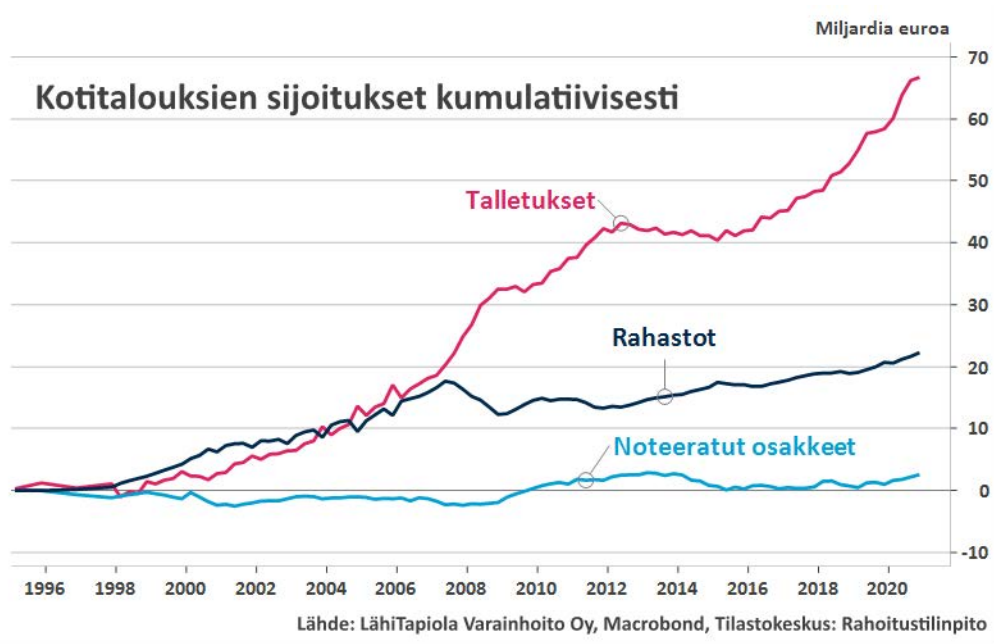
Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Macrobond

Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Macrobond

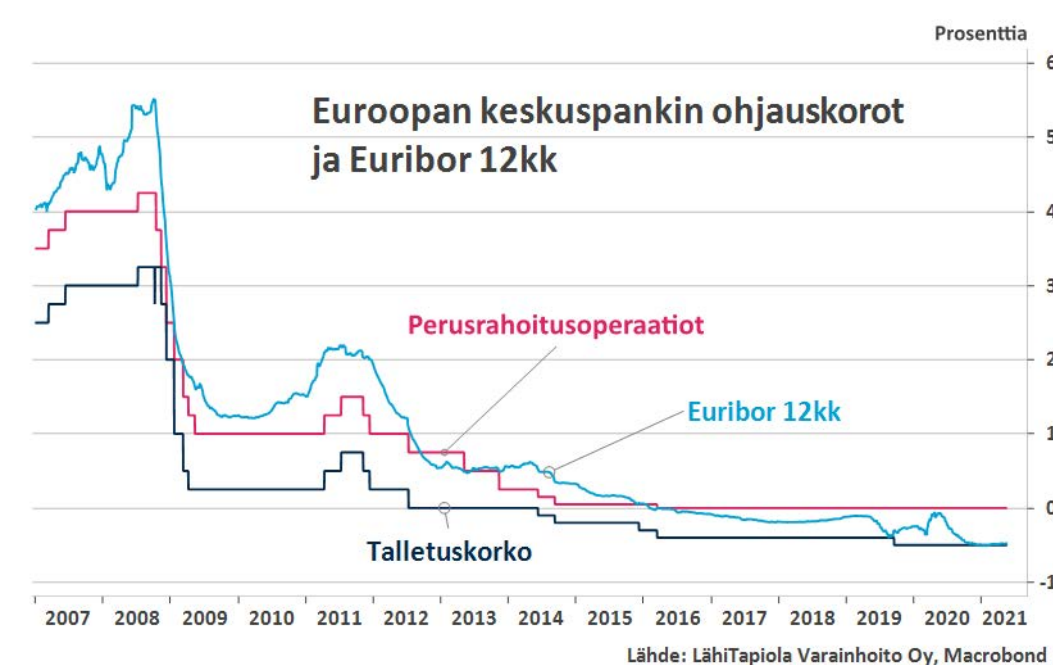
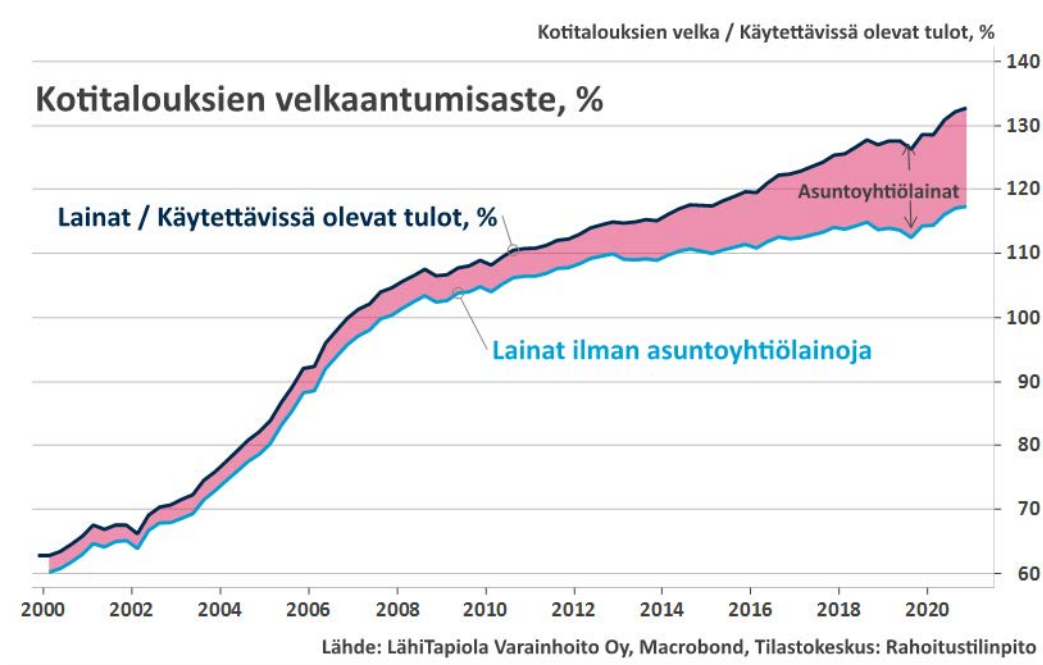
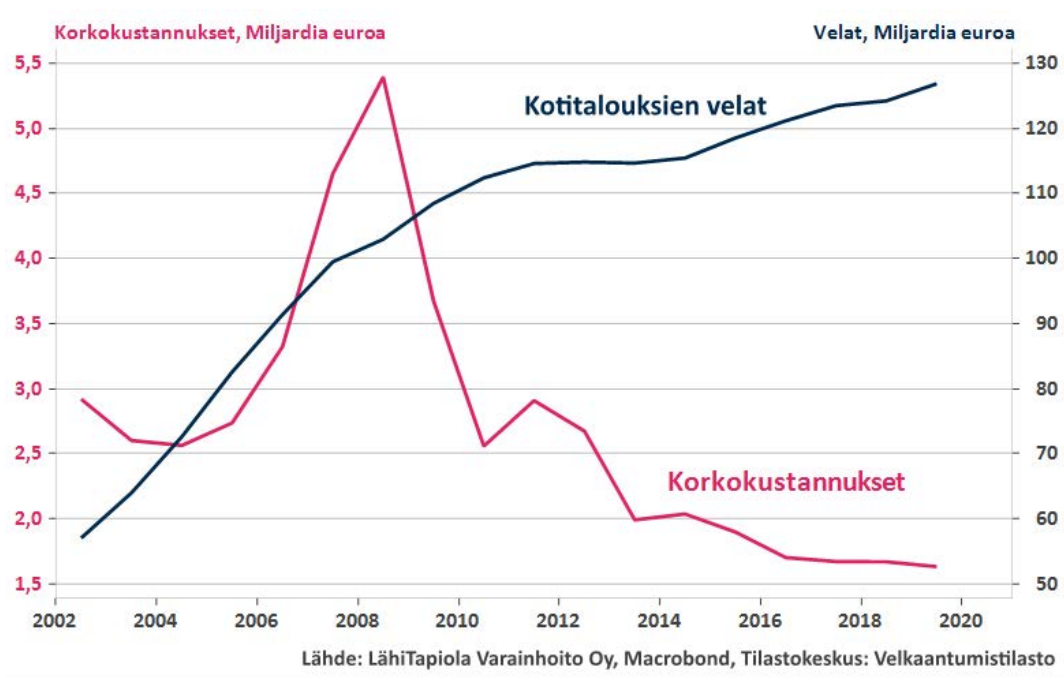
Rahoitusvarallisuus

- Kotitalouksien rahoitusvarallisuus sekä nettorahoitusvarallisuus laskivat koronavuoden 2020 ensimmäisenä neljänneksenä, mutta nousivat huhti-joulukuussa ennätystasolle. Rahoitusvarallisuus nousi 7% eli 23,2 mrd euroa eli keskimäärin 4195 euroa asukasta kohti vuonna 2020. Vastaavasti nettorahoitusvarallisuus nousi 14,3% eli 21 mrd euroa eli 3795 euroa asukasta kohti.
- Säästöt ovat suurimmaksi osaksi jääneet talletuksiin, mutta kotitaloudet ovat ostaneet myös rahastoja ja pörssiosakkeita vuonna 2020. Finanssikriisin aikaisilta paniikkimyyneiltä välttyttiin, joten kurssinousuun on päästy hyvin mukaan.
- Talletukset vastaavat yli 10 kuukauden käytettävissä olevia tuloja. Ruutia riittää sekä patoutuneen kysynnän purkamiseen että osin siirrettäväksi tuottaviin sijoituskohteisiin.

Velkaantuneisuus

- Kotitalouksien velkaantumisaste on koronakriisissä noussut ensi kerran yli 130 %:iin käytettävissä olevista tuloista. Nousu on johtunut lainojen euromäärän kasvusta, osin lyhennysvapaidenkin vaikutuksesta. Velkaantumisasteen nousua jyrkentää käytettävissä olevien tulojen kasvun hyytyminen koronakriisin vuoksi.
- Alhaisten ja osin jopa negatiivisten korkojen maailmassa velanhoito ei juuri oman talouden kuukausivirtoja rasita. Alhaiset korot voivat tuoda mukanaan lieveilmiöitä, kuten jatkuvasti elvyttävän rahapolitiikan, kestäättömäksi paisuvan ja kotiaan etsivän rahan määrän, ylivelkaantumisen ja varallisuuserien kuplat. Tässä ympäristössä kotitalouksien pelko korkojen noususta voi osoittautua turhaksi, kun taas holtittoman velkavivun ryydittämät varallisuustappiot voivat tyhjentää eläkesäästöt.
- **EKP pitää korot nollassa lähivuosina**, mutta ei välttämättä ikuisesti, sillä inflaationpaineet nousevat talouksien toipuessa. Lisäksi keskuspankin inflaatiotavoitetta muutettaneen niin, että heikon inflaatiojakson jälkeen hyväksytään korkeamman inflaation jakso.

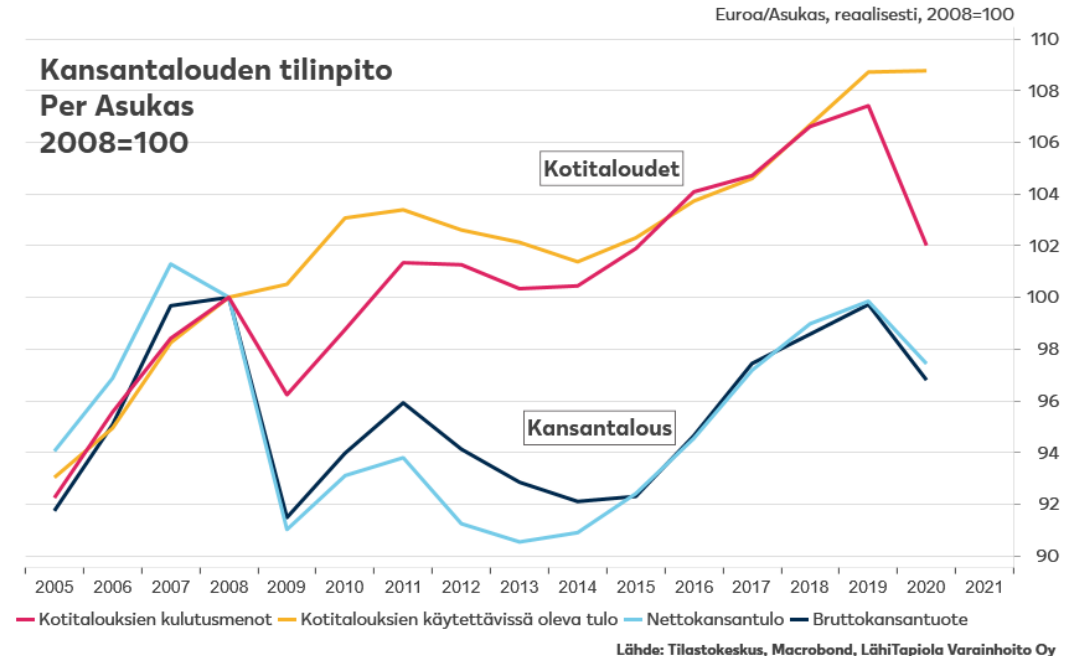
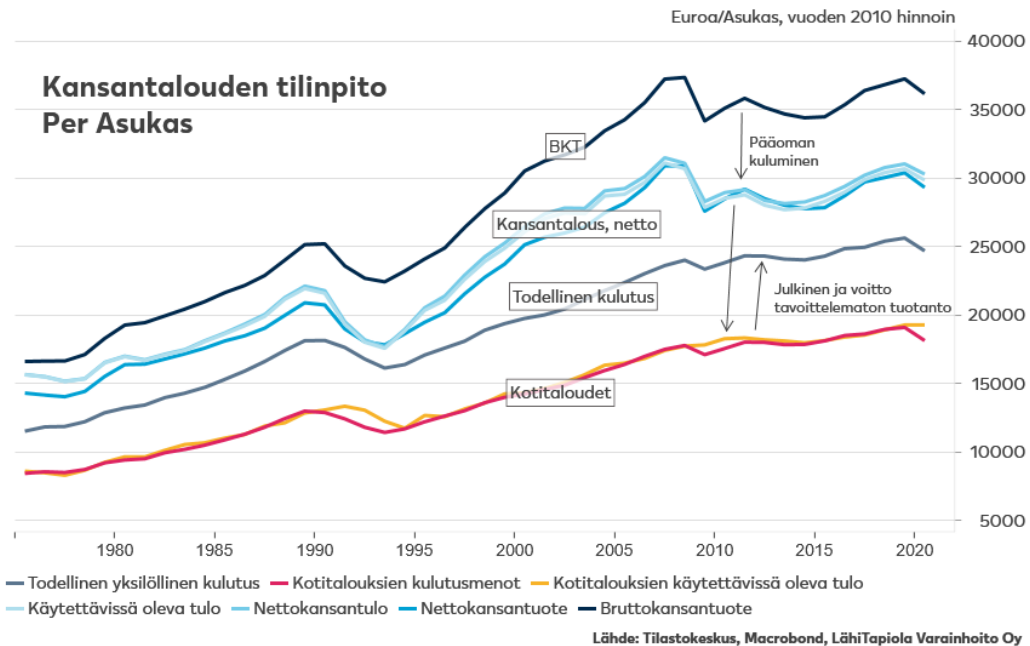
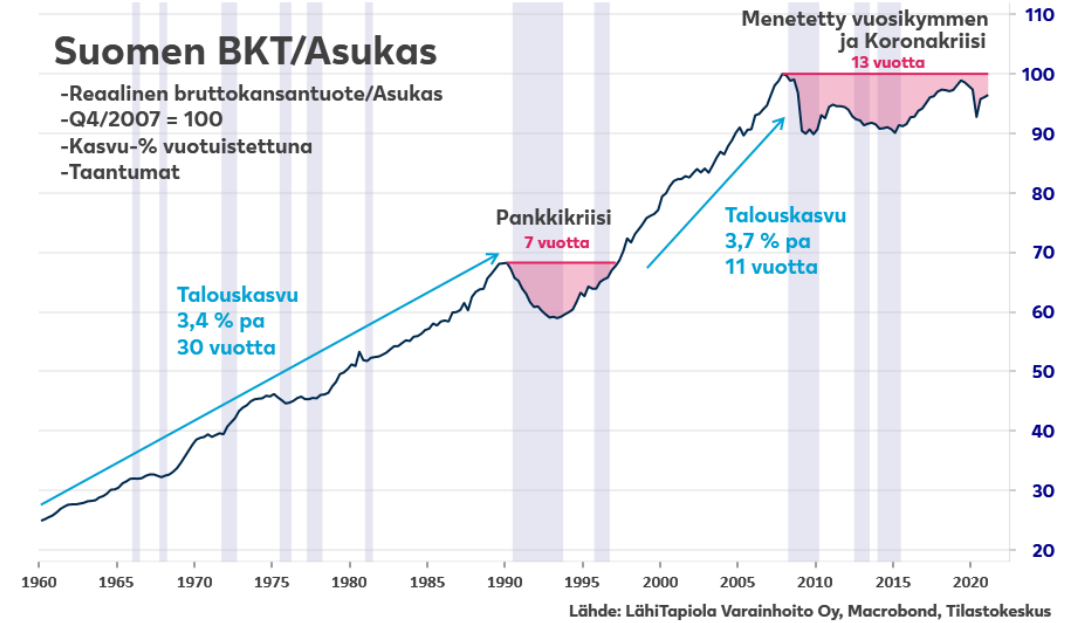

Jäävätkö seuraavat sukupolvet vanhempiaan köyhemmiksi?

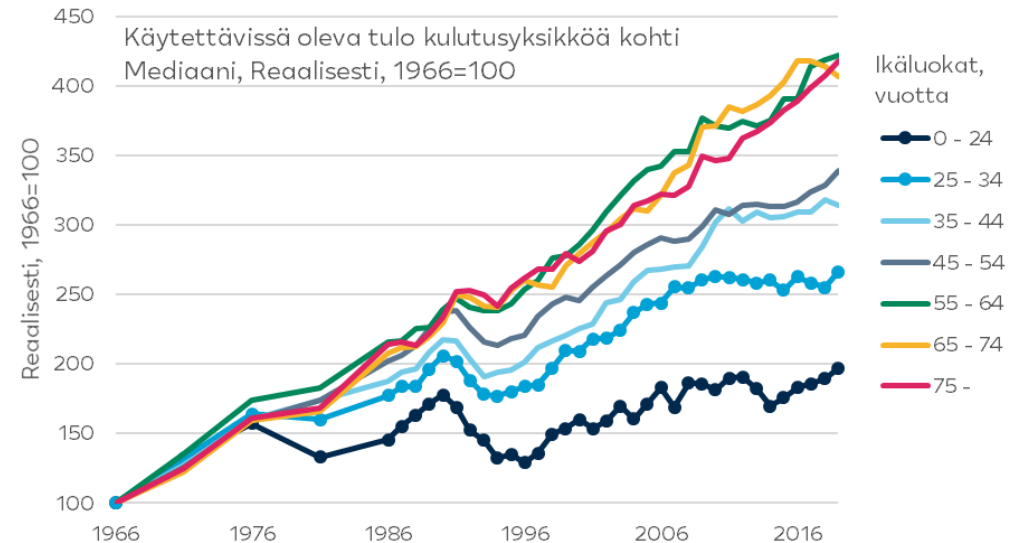
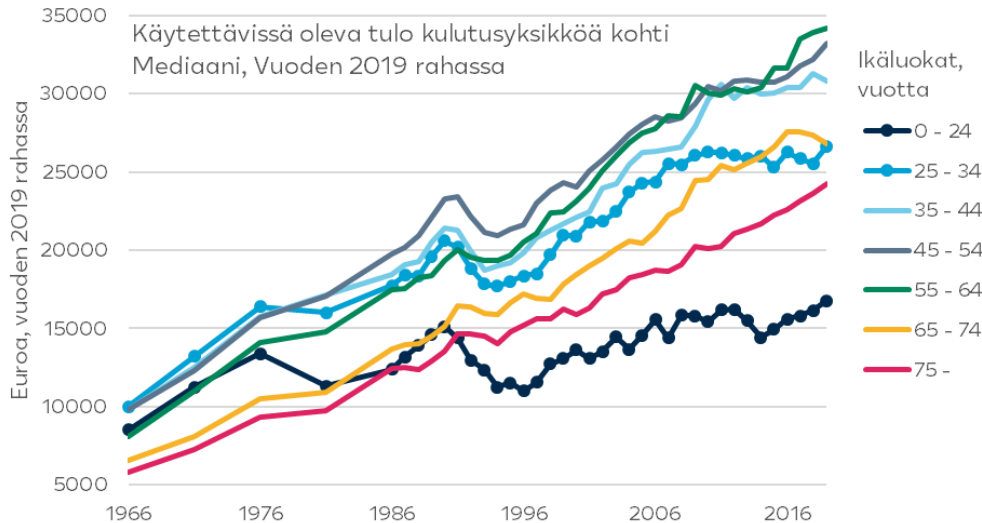
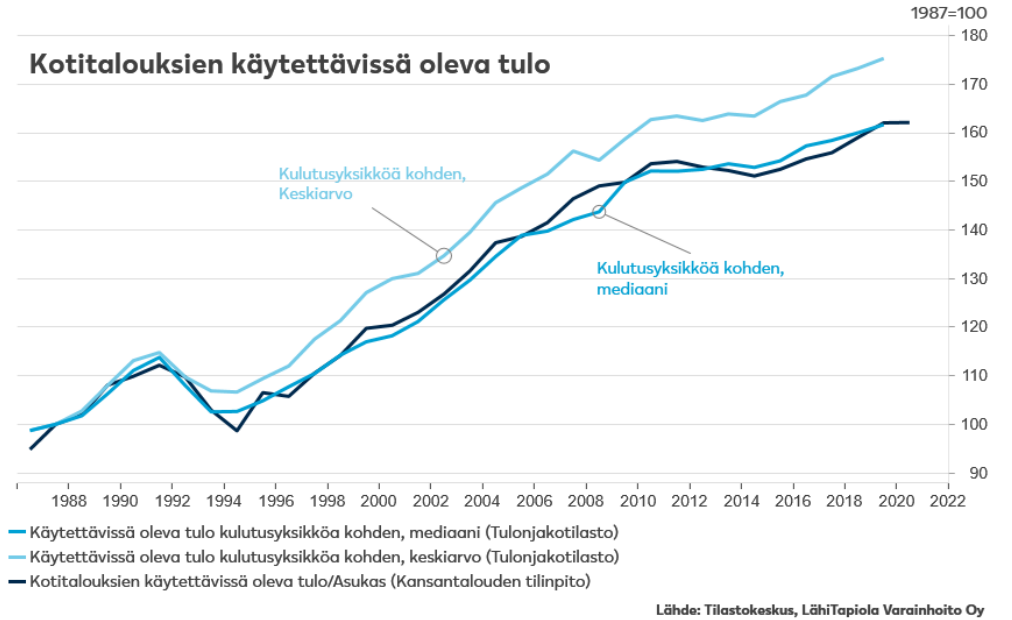
Aineellisen hyvinvoinnin nousu ja pysähdys

- Talous usein tiivistetään yhteen lukuun eli bruttokansantuotteeseen (BKT), joka kuvaa kansantaloudessa tuotettujen tavaroiden ja palvelujen arvoa. Talouden tarkoitus on lisätä kansan hyvinvointia, johon tuotannon lisäksi liittyvät esimerkiksi ympäristön kestävyys, eriarvoisuus, terveys, koulutus ja vapaus. BKT/Asukas voidaan kuitenkin tulkita aineelliseksi hyvinvoinniksi tai kansankielellä elintasoksi. Menetetyn vuosikymmenen ja koronakriisin seurauksena aineellinen hyvinvointi ei ole kasvanut 13 vuoteen.
- BKT/Asukas ei kuitenkaan ole tyhjentävä mittari kotitalouksien elintasolle, vaan kansantalouden tilinpidosta löytyy parempiakin. Nettokansantuote huomioi pääoman korvaamiseen kuluva tuotannon. Kansantulo huomioi nettona ulkomaille maksettavat palkat, yritysten voitot, osingot ja korot, eli kaikki tuotanto ei lisää kotimaisia tuloja. Kun lisäksi huomioidaan EU- ja muut tulonsiirrot nettona, saadaan kansantalouden käytettävissä oleva tulo. Suomessa nämä mittarit mukailevat BKT:n kehitystä.
- Kotitalouksien käytettävä tulo asukasta kohti on sen sijaan noussut noin 9% menetetyn vuosikymmenen alusta. Myös kotitalouksien sekä omin rahoin että myös julkisen varoin kustannettu kulutus on jatkanut kasvua, mikä ei viittaa elintason pysähtymiseen. Kotitalouksien hyvän kehityksen vastapainona julkisen sektori on velkaantunut, mikä voi tulevaisuudessa tarkoittaa leikkauksia julkisiin palveluihin ja verojen korotuksia.

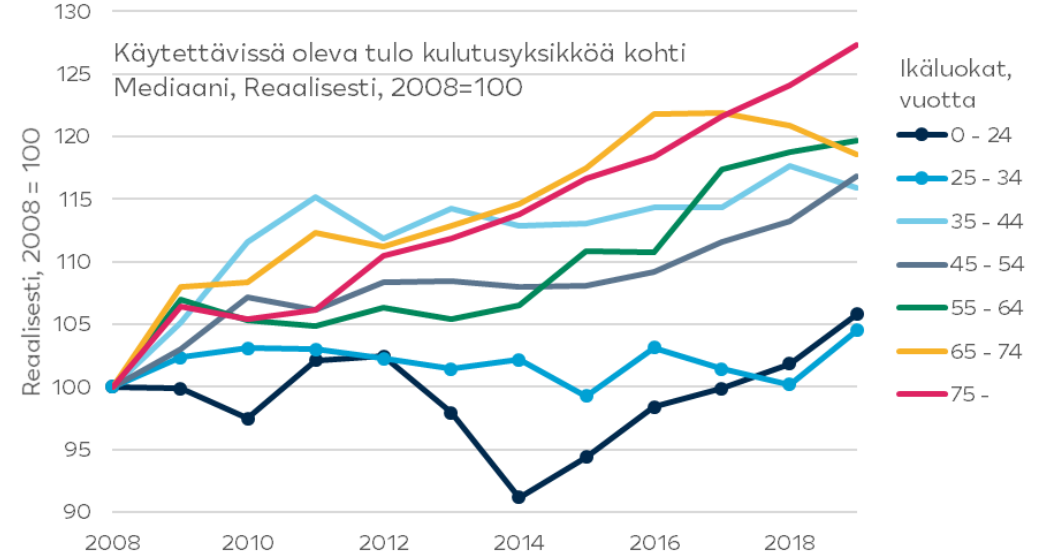
Käytettävissä oleva tulo ikäluokittain

- Menetty vuosikymmen ei ole tarkoittanut kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen pysähdystä, mutta kuitenkin aiempaa hitaampaa tulojen kasvua. Talous muodostuu jatkuvasti rullaavien ikäluokkien työstä, tuloista ja kulutuksesta. Talouskriisit tunnetusti vaikeuttavat nuorten ikäluokkien ensiaskeleita työelämässä, mikä voi vaikuttaa myöhempäänkin urakehitykseen pienentäen elinkaarituloja.
- Vastaavasti siirryttäessä pysyvästi alhaisemman kasvun ympäristöön vasta työelämäänsä aloittamassa olevat ikäluokat voivat jäädä heikompaan asemaan kuin vanhemmat, jo työmarkkinoihin kiinnittyneet ikäluokat. Tällöin elämänkaaren alkutaival opiskelusta työelämään, itsenäiseen asumiseen, perheen perustamiseen ja varallisuuden kerryttämiseen voi häiriintyä.
- Tulonjakotilaston kautta voi tarkastella ikäluokkakohtaisien käytettävissä olevia tuloja. Kulutusyksikköä kohti laskettuna tulonjakotilaston tulot noudattelevat aika tarkkaan kansantalouden tilinpidon mukaista tulojen kehitystä. Tulonjakotilaston keskiarvo on kasvanut mediaania enemmän, mikä viittaa tuloerojen kasvuun.
- Pitkällä ajalla kaikkien ikäluokkien tulot ovat kasvaneet. Nuorimmat ikäluokat (kuviassa alhaalla aikasarjoja korostettu palloilla) ovat kuitenkin jääneet muista jälkeen. Viime aikoina on alettu kiinnittämään huomioita ns. "kolmekymppisten" ikäluokkaan, joka on pahimmillaan saanut kokea globaalin finanssikriisin, eurokriisin ja koronakriisin nahoissaan.

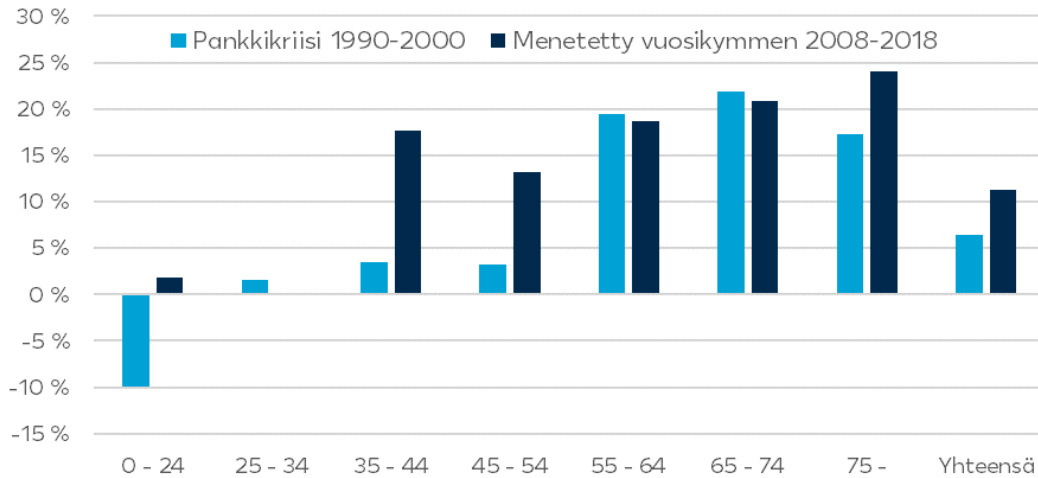
Käytettävissä oleva tulo taantumisissa

- Tarkastellaan tärkeimmin ikäluokkakohtaisten käytettävissä olevien tulojen kehitystä taantumisissa. Menetety vuosikymmenen aikana nuorimpien ikäluokkien (jälleen aikasarjat korostettu palloilla) tulot ovat jääneet huomattavasti muista jälkeen. Aikasarjat eivät vielä sisällä koronavuotta 2020.
- Ikäluokkakohtaiset tulovaikutukset noudattivat samaa kaavaa sekä menetetyllä vuosikymmenellä että pankkikriisistä alkaneella kymmenen vuoden periodilla: nuorten tulokehitys pysähtyi, mutta ikääntyneiden jatkui häiriöttä. Suhdannesyklin lisäksi yhteiskunnan tulonjakopolitiikka vaikuttaa ikäluokkien suhteelliseen tulokehitykseen. Eläkejärjestelmän kypsyminen on tukenut vanhempien ikäluokkien asemaa.
- Menetetty vuosikymmen ja pankkikriisi olivat kuitenkin rytmiltään hyvin erilaiset. Pankkikriisissä nuorimpien ikäluokkien tulot laskivat 4-6 vuotta, mutta talouden syvän kuopan pohjalta lähtenyt voimakas toipuminen avasi uusia työ- ja tulomahdollisuuksia. Menetetty vuosikymmen on puolestaan tuntunut enemmän tulojen jatkuvalta paikallaan polkemisena kuin suoranaisena laskuna. Kolmekymppisten ikäluokka on molemmissa kriiseissä päätenyt kymmenessä vuodessa suurin piirtein samaan tulotasoon (eli reaalisesti nollakasvuun), mutta kumulatiivisesti pankkikriisi oli vaikutukseltaan vakavampi.

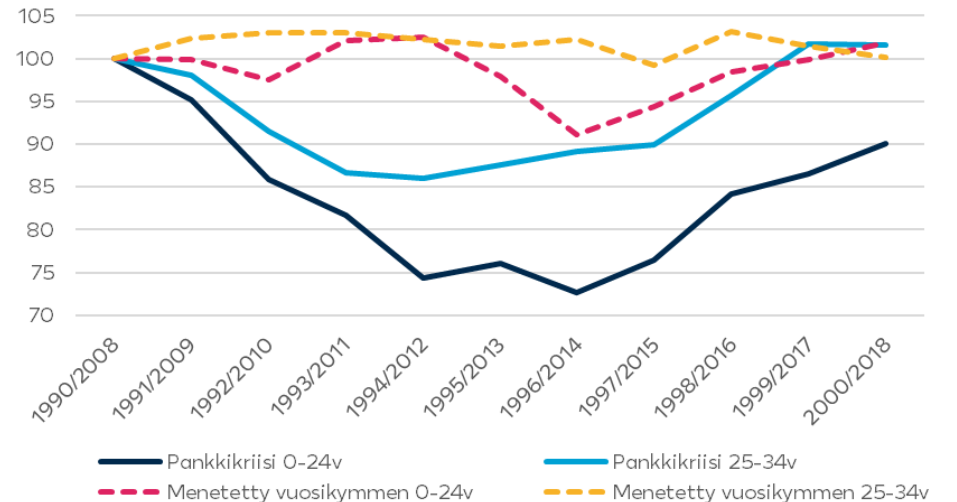
Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Tilastokeskus:Tulonjakotilasto

Käytettävissä oleva tulo kulutusyksikköä kohti reaalisesti,
Mediaani, Muutos 10 vuoden aikana, %

Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Tilastokeskus:Tulonjakotilasto

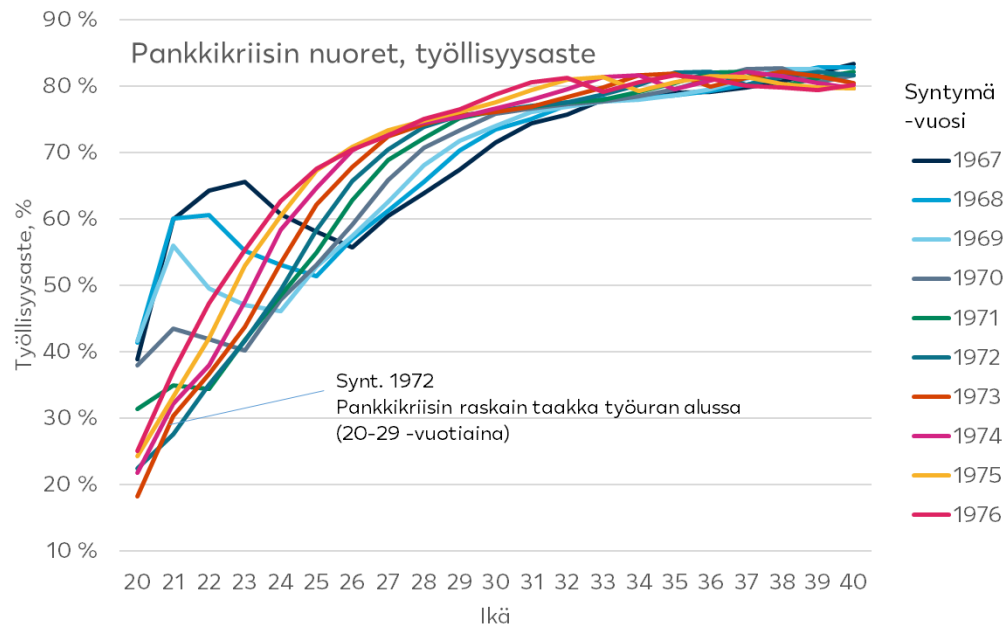
Pankkikriisi ja Menetetty vuosikymmen, Nuoret ikäluokat
Käytettävissä oleva tulo kulutusyksikköä kohti, reaalisesti, Mediaani

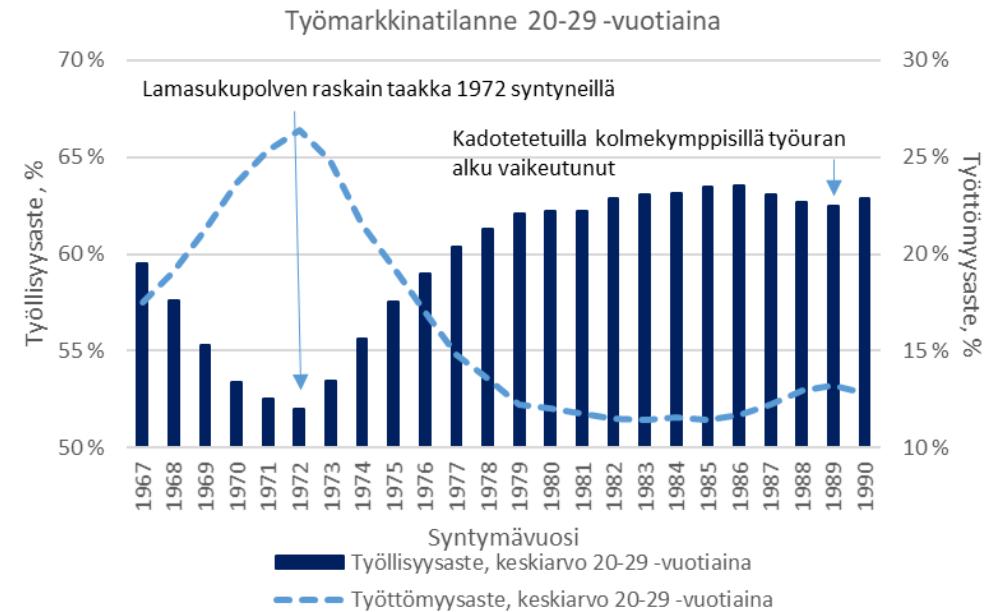
Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Tilastokeskus:Tulonjakotilasto

Haavoittuvin ikä

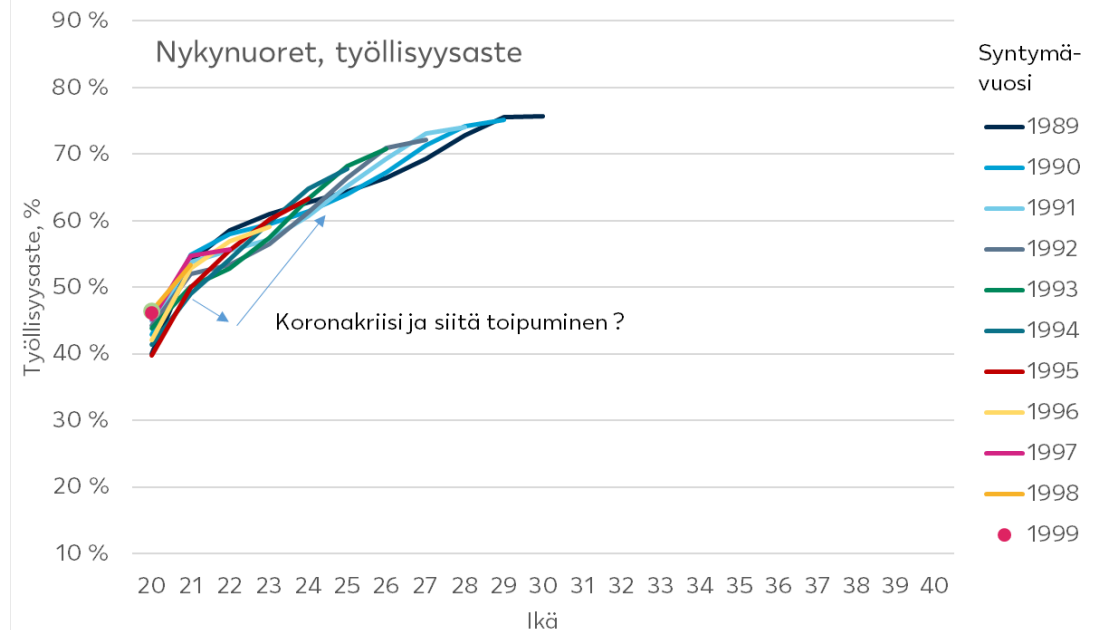
- Aiemmin todettiin, että nuorten ikäluokkien tulot kärsivät raskaimmin taantumissa, mutta minkä ikäiset ovat haavoittuvimmallaan? Tulot kertyvät pääasiassa työstä, joten tarkastellaan työmarkkinoiden syntymävuosikohtaisia tilastoja.
- Alakuvissa on esitetty elinkaari muodossa kymmenen syntymävuoden työllisyysaste kahdessa taantumassa
 - Pankkikriisi: 1960-luvun puolella syntyneet ehtivät työurallaan hyvään alkuun, kunnes syvä taantuma iski työmarkkinoista ilmat pihalle. Nuorten usein vielä vakiintumattomat työsuhteet ja lyhyempi kokemus johtivat työllisyysasteen keskimääräistä pahempaan laskuun. 1970-luvulla syntyneet joutuivat useammin aloittamaan suoraan heikoilta markkinoilta, jolloin koko työelämän ensimmäinen vuosikymmen sai hitaan lähdön.
 - Menetetty vuosikymmen: Tiedot on esitetty samoin skaalatussa kuvassa, vaikka ovat vielä lyhyemmät. Pisin data on 1989 syntyneillä eli "kadotetuilla kolmekymppisillä". Tilastoista puuttuu vielä koronavuosi 2020, joka tulee muodostamaan pankkikriisin tapaisen, mutta pienemmän pudotuksen työllisyysasteisiin.
- Tarkastellaan työllisyys- ja työttömyysasteita uran alkuvaiheissa eli keskimäärin 20-29 -vuotiaina. Näillä mittareilla vuonna 1972 syntyneet kantoivat pankkikriisin raskaimmat taakan. He olivat 18 -vuotiaita kriisin alkaessa vuonna 1990. Vuoteen 2019 ulottuvan datan "kadotetut kolmekymppiset" eli 1989 syntyneet puolestaan olivat 19 -vuotiaita globaalin finanssikriisin iskiessä vuonna 2008. Heillä työuran alku on hieman vaikeutunut jo ennen korona.

Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Tilastokeskus: Tulonjakotilasto

Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Tilastokeskus

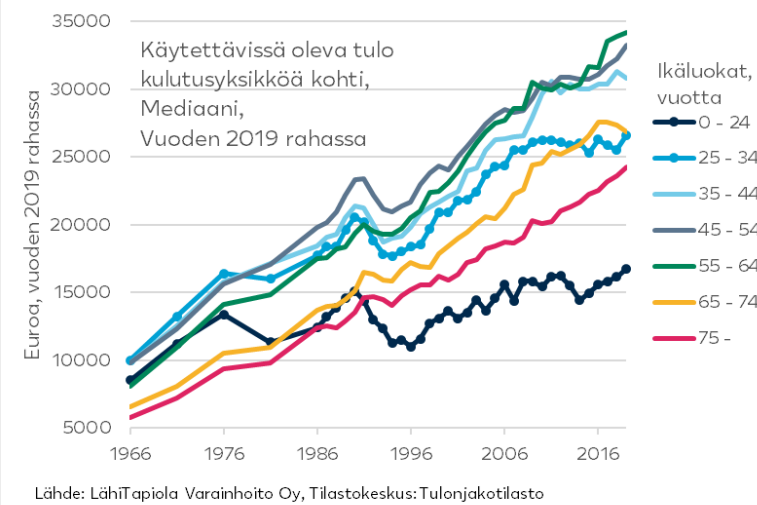

Lähde: LähiTapiola Varainhoito Oy, Tilastokeskus: Tulonjakotilasto

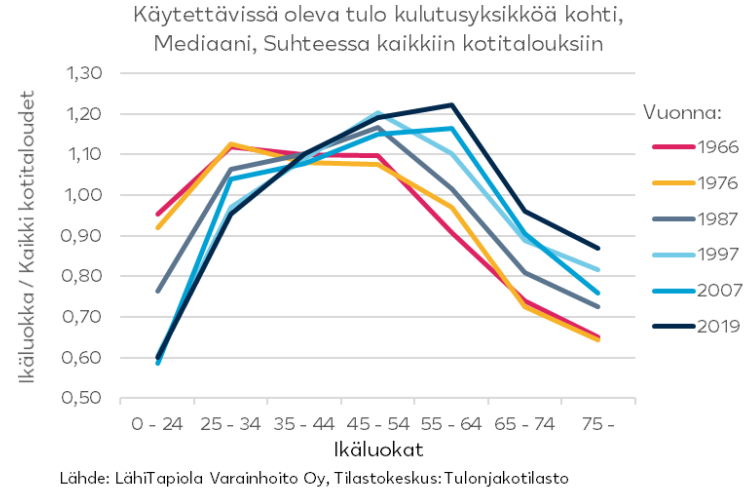
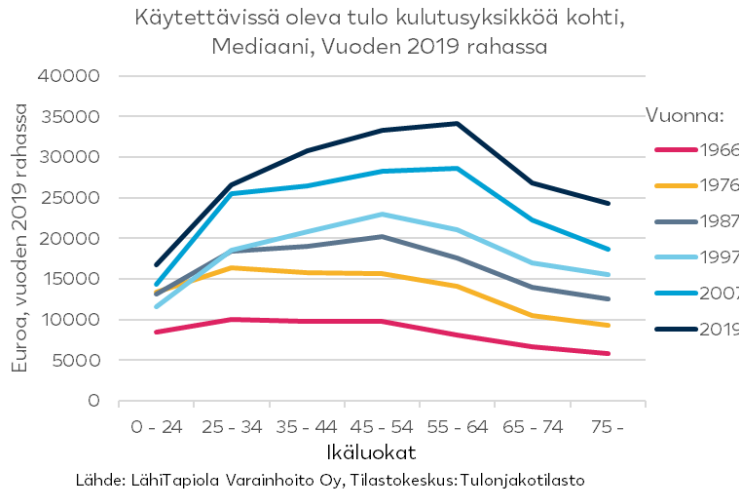
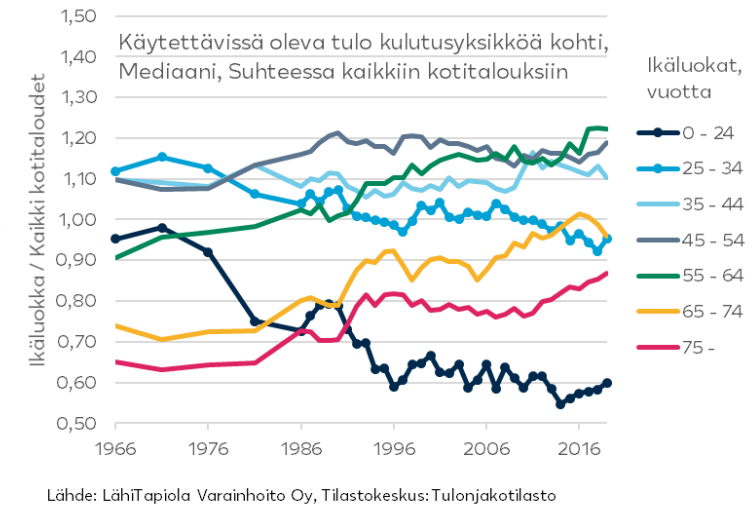
Köyhyyden kahdet kasvot

- Nuorten ikäluokkien vaikeutunut taloudellinen asema on nostanut kysymyksen "Jäävätkö seuraavat sukupolvet vanhempiaan köyhemmiksi?". Kysymyksen muotoilu on epämääräinen, sillä köyhyys voidaan mieltää:
 - absoluuttisena köyhyytenä, eli puutteena perustarpeista, tai
 - suhteellisen köyhyytenä, jolloin elintaso on niin paljon muuta yhteiskuntaa pienempi, että rahat eivät riitä yleisesti hyväksyttynä pidettyyn elämäntapaan.
- Tarkastellaan kysymystä ikäluokkakohtaisten käytettävissä olevien tulojen avulla (yläkuvat):
 - Absoluuttisesti tulot ovat kasvaneet kaikissa tuloluokissa pitkällä ajalla, mutta menetetyllä vuosikymmenellä nuorimpien ikäluokkien tulot ovat jämähäneet paikoilleen. Nämä tulotilastot eivät vielä sisällä koronavirusta, mutta työmarkkinatilastojen perusteella nuoret tulevat jälleen kärsimään raskaimmin.
 - Lasketaan suhteelliset ikäluokkakohtaiset tulot jakamalla kunkin ikäluokan tulot koko väestön tuloilla (molempien mediaanit). Nuorempien ikäluokkien suhteellisen aseman heikentyminen näkyy hyvin. Alle 25-vuotiaiden tulot olivat 1970-luvun alussa hyvin lähellä väestön keskimääräisiä tuloja, mutta jäävät nykyisin 40% keskimääräisiä tuloja pienemmiksi.
- Tähän asti olen käsitellyt ikäluokkakohtaisia aikasarjoja, mutta kukaan ei ole samassa ikäluokassa ikuisesti. Alakuvissa on esitetty yläkuvien data noin 10v välein kussakin ikäluokassa. Sukupolvia vertailtaessa on siirryttävä 2-3 käyrää ajassa eteenpäin.
 - Elintason absoluuttinen nousu näkyy käyrien nousuna sukupolvesta toiseen. Nuorin ikäluokka erottuu tässäkin tarkastelussa. Heillä elintason nousu on jäänyt muita maltillisemmaksi ja käyrät voivat taantumien takia ottaa takapakkia.
 - Suhteellisesti tarkasteltuna esiin nousee yhteiskunnan tulojaon muutos. 1960-70 -luvuilla vallinnut eläkeläisköyhyys on poistunut ja nuoret ikäluokat ovat pudonneet suhteellisesti heikoimpaan asemaan.

Absoluuttisesti

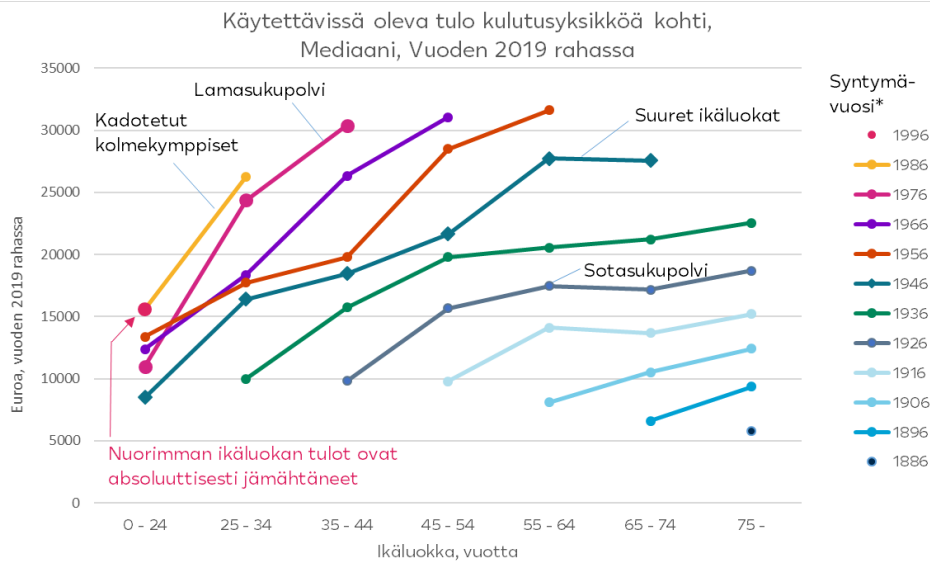

Suhteellisesti

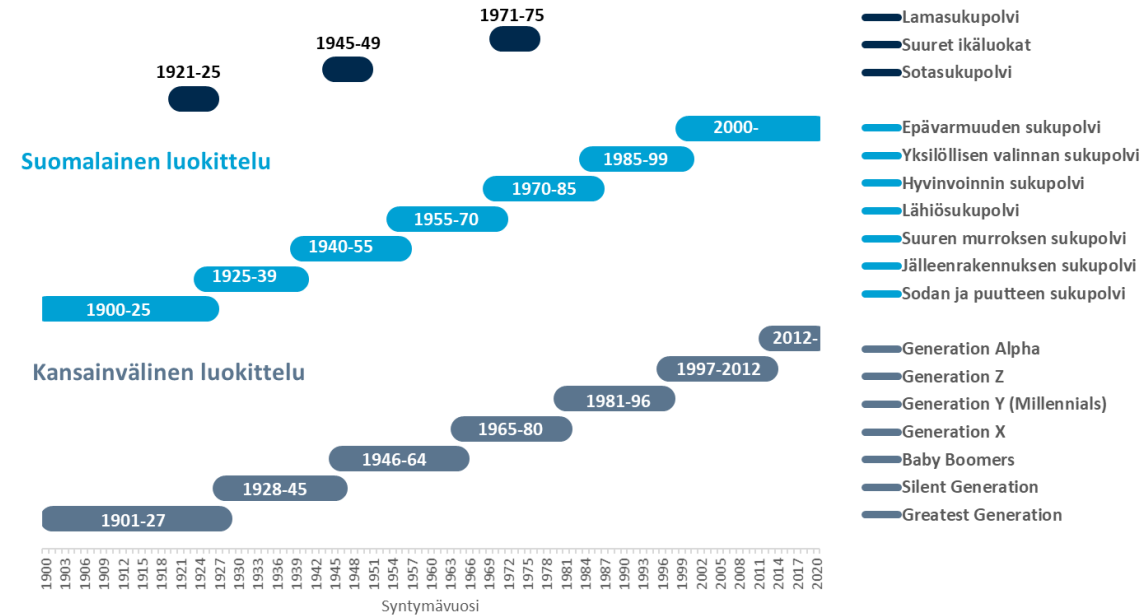

Sukupolvien elinkaari

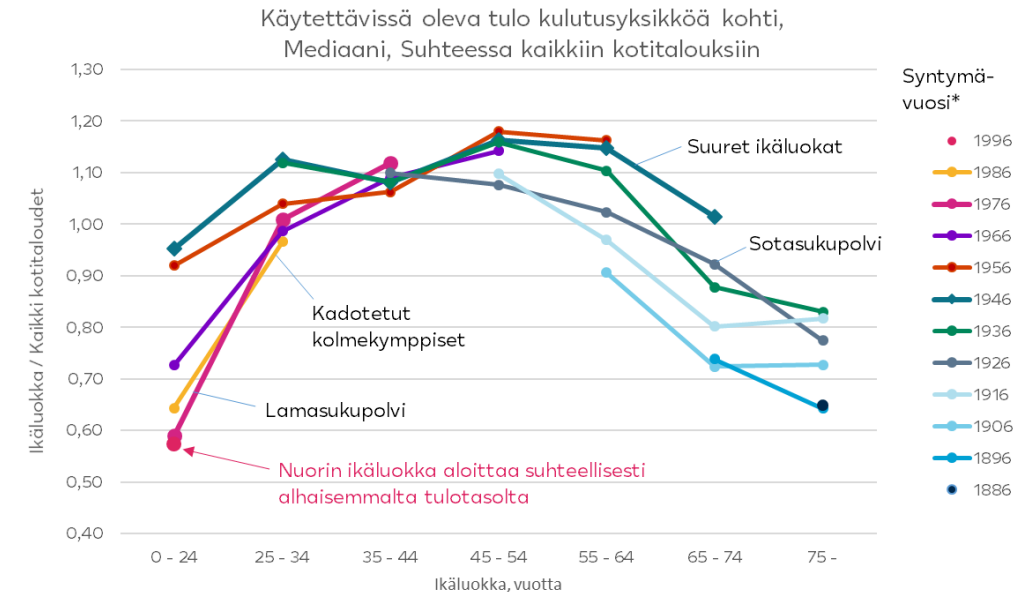
- Sukupolvitulkintoja on useita. Tulkinnoissa haetaan tietyille syntymävuosille ominaisia, etenkin nuoruuteen ajoittuvia yhteisiä kokemuksia ja murroksia. Yleisempien kansainvälisten tulkintojen rinnalle on luotu myös suomalaisen yhteiskunnan erityispiirteet huomioivia tulkintoja. Taloudellisessa mielessä tärkeiden suurten ikäluokkien ja lamasukupolven rinnalla on alettu puhua kadotetuista kolmekymppisistä, jotka kansainvälisessä kehikossa kuuluvat Sukupolven Y eli Milleniaaleihin.
- Tilastot eivät ole riittävän pitkiä yksittäisen sukupolven koko elinkaaren tulojen kuvaamiseen, mutta mahdollistavat vajainakin mielenkiintoisia yhteiskunnallisia havaintoja. Alla olevissa kuvissa edelliseltä sivulta tutut tilastot on järjestetty 10 vuoden välein syntymävuosittain elinkaarimuotoon (data 1966-2016).
 - Absoluuttisesti: Tähän asti jokaisen sukupolven tulokäyrä kulkee edeltäviä sukupolvia korkeammalla, eli elintaso on jatkuvasti parantunut. Pankkikriisin nirhaiseman lamasukupolven tulot lähtevät paria aiempaa ikäluokkaa alemmalta tasolta, mutta nousevat jo kolmekymppinä selvästi korkeammiksi. Nuorimmalta sukupolvelta data riittää vain yhteen pisteeseen, joka näyttää elinkaaren elintason alkavan samalta tasolta kuin kadotetuilla kolmekymppisillä.
 - Suhteellisesti: Tarkastelu suhteessa koko väestön tuloihin paljastaa suuret ikäluokat sukupolvien voittajaksi. He pääsivät heti elinkaarensa alkuvaiheissa väestön keskimääräisille tuloille ja eläköityessä heidän asemansa on paljon aiempia sukupolvia parempi. Elinkaaren alussa tulot ovat pienentyneet, mitä selittää opiskelun lisääntyminen ja pidentyminen.

Kolme suomalaista sukupolvea

Lähteet: Rakennemuutokset ja sukupolvet, Matti Alestalo, Yhteiskuntapolitiikka 2007:2; HS 6.12.2019 <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006334131.html>; Wikipedia

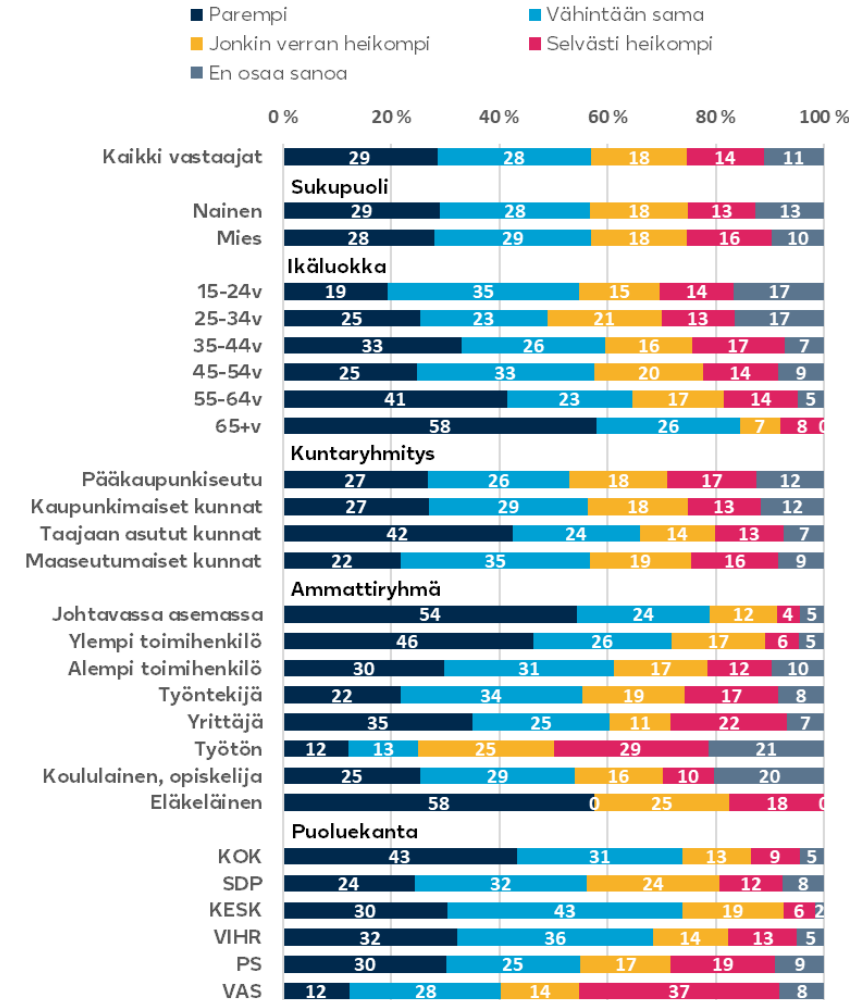

Vanhempiaan köyhempi sukupolvi?

Arjen katsaus -kysely: Uskotko saavuttavasi omien vanhempiesi elintason saavuttaessasi eläkeiän?

- 29% vastaajista uskalsi arvioida elintasonsa vanhempiaan paremmaksi ja 28% vähintään samaksi, eli yhteensä 57% uskoi, ettei elintaso ainakaan pienene. 32% vastaajista arvioi elintasonsa heikommaksi ja 11% ei osannut sanoa arviotaan.
- Henkilökohtaisuus.** Kysymys on henkilökohtainen, ei vain sukupolvea keskimääräisesti koskeva. Esimerkiksi kaikista lääkäreiden lapsista ei tule vanhempiansa tapaan hyväpalkkaisia, vaan erilainen koulutus ja ammatti voivat johtaa vanhempiaan heikompiin ansioihin, vaikka yhteiskunnan yleinen elintaso paranisi. Toisaalta pienipalkkaisten vanhempien lapset voivat Suomen koulutusjärjestelmän avulla kiivetä kykyjensä mukaiseen ammattiasemaan ja vanhempiaan parempaan elintasoon, vaikka talouskasvu olisi aneemista. Johtavassa asemassa työskentelevistä 78% uskoo vähintään yhtä hyvään elintasoon, mutta työttömistä vain 25%.
 - Kyselyn kahden vanhimman ikäluokan tulokset auttavat tulkitsemaan myös nuorempien vastauksia. Heidän elämänsä on osunut hyvinvoinnin nousun aikakauteen, mutta silti osalla elintaso on heikentynyt vanhempiinsa nähden (esimerkiksi 55-64 -vuotiaista jopa 31% kokee näin). Tulkinnassa kannattaa myös huomioida "en osaa sanoa" -vastausten osuudet, jotka luonnollisesti ovat nuorilla suuremmat, koska eläkkeellä jäämiseen on aikaa niin itsellä kuin vertailukohtana olevilla vanhemmillakin.
- Elintaso ja eläkeikä.** Kysytty elintaso voidaan ymmärtää eri tavoin, mutta luultavasti useimmat ovat vastanneen absoluuttisen elintason näkökulmasta. Myös ajankohta "eläkkeellä jäädessä" on hyvin merkityksellinen kysymystä mietittäessä, sillä se tarkoittaa elintaso elinkaaren työvaiheen päätyttyä. Tällöin elintaso muodostuu ansaitusta eläkeoikeudesta ja kertyneestä varallisuudesta, joka puolestaan määräytyy työuran elinkaarituloista, niistä tehdyistä säästöistä sekä asunto- ja sijoitusmarkkinatuotoista. Lisäksi julkisen terveydenhuollon palvelutaso sekä mahdollinen yksityinen lisäturva vaikuttavat elintasoon.
 - Eläkeikä voi myös joustaa, jos taloudellisen tilanne on riittämätön. Työskentelemällä pidempään joutuu tinkimään vapaa-ajastaan, mutta voi vahvistaa vanhuuden elämänturvaa sekä isomman eläkkeen että omien säästöjen kautta. Sijoittamista kannattaa jatkaa eläkkeelläkin, jolloin puskuri kestää pidempään.
- Sukupolvet.** Nuorimpien ikäluokkien käytettävissä olevat reaalityöt ovat menetetyn vuosikymmenen aikana jämähtäneet paikoilleen, kun varttuneemmilla ikäluokilla tulot ovat jatkaneet kasvua. Koronakriisi on edelleen vaikeuttanut nuorten työmarkkina-asemaa muita enemmän. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään peräkkäisistä kriiseistä, vaan saman aikaisesta rakenteellisesta murroksesta alhaisemman kasvun maailmaan, jossa työväestö pienenee, huoltosuhteet nousevat, tuottavuuskasvu on aiempaa hitaampaa ja ilmastonmuutoksen torjunta luo kustannuksia.
 - Elintason nousu ei ole loppumassa, mutta sukupolvien välillä koetuista elintasohypyistä siirrytään pienempiin askeliin. Samalla kiinnitetään huomiota ekologiseen jalanjälkeen. Taantumissa muutamat ikäluokat voivat jäädä väliinputoajiksi, mutta alhaisen kasvun maailmassa sukupolvien välinen tasapaino voi laajemmin järkyä. Tällöin yhä useamman kohtalo on jäädä vanhempiaan köyhemmäksi.
 - Epävarmuuden sukupolvi:** Ikääntymisestä aiheutuva julkisen talouden kestävyysvaje on ratkaisematta, korona lisää julkista velkaa ja ilmastonmuutoksen torjunnan kustannukset huolettavat monia. Epävarmuuden keskellä nuoret ovat **realistisen toiveikkaita**. 15-24 -vuotiaista vain 19% uskaltaa uskoa parempaan elintasoon, mutta lisäksi 35% uskoo vähintään samaan. Alhaisemman kasvun aikana elintaso voi aiempaa useammalla jäädä vanhempiaan pienemmäksi, ainakin perinnönjakoon saakka. Koronan aiheuttama digiloikka voi toisaalta lisätä tuottavuuskasvu. Lisäksi ilmastonmuutoksen torjunta ei luultavasti vaadi kulutuksen ja aineellisen elintason tietoista pudottamista, vaan kasvua tukevia investointeja jo tunnettuihin vihreisiin teknologioihin.
 - Kadotetut kolmekymppiset:** Pahimmillaan kolme kriisiä työuran alkuvaiheessa kokeneilla **usko voi olla koetuksella**. 24-35 -vuotiaista alle puolet (48%) uskoo saavuttavansa vähintään vanhempiansa elintason. Koronakriisistä toipuminen voi olla voimakasta ja työllisyysvaikutukset väliaikaisia, mikä helpottaisi heidän tilannetta. Toisaalta asuntojen hintojen nousu kasvukeskuksissa voi sulkea monet pois omistusasumisesta.
 - Lamasukupolvi:** Monet pankkikriisin työuran alkuvaiheessa kokeneet pääsivät nousukauden alettua hyvin kiinni työelämään, mutta pitkäaikaistyöttömyydeltäkään ei välttytty. 45-54 -vuotiaista vain 25% uskoo selkeästi vanhempiaan parempaan elintasoon, mikä voi osin selittyä haastavalla vertailukohdalla. Pankkikriisin suurimman taakan kantaneita eli 1972 syntyneitä ja suurten ikäluokkien isointa ikäluokkaa eli 1949 syntyneitä erottaa yksi sukupolvi. Suuret ikäluokat ovat saaneet nauttia sekä vahvan kasvun aikakaudesta että varallisuusarvojen noususta.

Elintaso verrattuna vanhempiinsa, kun saavuttaa eläkeiän?

Lähde: LähiTapiolan Arjen katsaus -kysely, Tammikuu 2021, Kantar TNS

Talous- ja varallisuuskatsaus

LähiTapiolan Talous- ja varallisuuskatsaus keskittyy Suomen talouteen, kotitalouksien varallisuuteen ja kansainväliseen sijoitusympäristöön. Katsaus ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

LähiTapiolan Kotitalouksien varallisuuden tuottoindeksi

- Katsauksessa esitetty Kotitalouksien varallisuuden tuottoindeksi seuraa arvonmuutosten vaikutusta kotitalouksien varallisuuteen. Indeksillä ei sisällä säästämisen, sijoitustransaktioiden tai asuntojen rakentamisen vaikutusta varallisuuden määrään. Indeksillä ei sisällä kotitalouksien velkoja.
- Indeksillä koostuu kotitalouksien omista asunnoista, talletuksista, rahastoista ja pörssiosakkeista. Näiden neljän varallisuuserän painot on määritetty Tilastokeskuksen Kotitalouksien Varallisuus 2016 -tutkimuksen perusteella. Indeksillä on markkina-arvoperusteinen.
- Omien asuntojen osalta indeksillä huomioidaan erikseen omakoti-, rivi- ja kerrostalojen arvonmuutokset. Näiden eri rakennustyyppien markkina-arvopainot on arvioitu Tilastokeskuksen rakennuskantatilastojen pohjalta poistaen tyhjäät asunnot, poistaen muut kuin omistusasunnot, estimoiden kerrosneliöiden tehokkuus myytävänä neliöinä sekä muuntamalla neliöhinnoin asuntovarallisuudeksi. Asuntojen hinnat on laskettu vuoden liukuvina keskiarvoina Tilastokeskuksen hintaindekseistä.
- Asunnoista indeksillä huomioidaan vain hintatuoton, sillä vuokratuottoa vastaava osuus kulutetaan itse asumalla. Talletusten tuotto lasketaan Suomen Pankin talletuskorkotilastoista. Pörssisijoitusten tuotto arvioidaan kokonaistuottoindeksien perusteella. Rahastojen tuoton arvioinnissa käytetään Suomen Pankin rahastotilastoja.
- Kotitalouden varallisuusindeksit on laskettu koko maalle ja kahdella eri aluejakoilla. Maakunnista on muodostetut aluejako Etelä-Suomi, Länsi-Suomi, Itä-Suomi ja Pohjois-Suomi. Toinen aluejako on Pääkaupunkiseutu ja Muu Suomi.
- Tuottoindeksillä päivittyy neljännesvuosittain. Indeksillä vuosimuutokset on laskettu varallisuuserien vuosittaisista arvonmuutoksista. Aikasarjana vuodesta 2016 lähtien esitettäessä indeksillä painojen annetaan muuttua tuottojen mukaan. Aikasarjana vuodesta 2010 lähtien esitettäessä indeksillä painot rebalansoidaan vuosineljänneksittäin.

Vastuuvapauslauseke

- Tämä esitys on LähiTapiolan laatima ja perustuu sen näkemyksiin taloudesta ja sijoitusmarkkinasta. Esityksen sisältämät arviot, tiedot ja mielipiteet perustuvat LähiTapiolan omiin laskelmiin tai lähteisiin, joita LähiTapiola pitää oikeina ja luotettavina. Tätä esitystä ei tule yksinään käyttää sijoituspäätöksen perustana eikä esityksessä esitettyä tietoa ole tarkoitettu kehotukseksi käydä kauppaa sijoitustuotteilla tai -palveluilla. Sijoitusten arvo voi nousta tai laskea ja sijoittaja voi menettää sijoittamiaan varoja. Historiallinen tuotto ei ole tae tulevasta tuotosta.
- Asiakkaan tulee ennen sijoituspäätöksen tekemistä tutustua sijoitustuotteeseen tai -palveluun koskeviin materiaaleihin.
- LähiTapiola ei vastaa tämän esityksen mahdollisista puutteista, virheistä tai sen käytöstä aiheutuneista välittömistä tai välillisistä vahingoista.
- Tätä esitystä tai sen osaa ei saa jäljentää tai siirtää elektronisesti, kopioimalla, nauhoittamalla tai muuten tallentaa ilman LähiTapiolan kirjallista lupaa.
- Tämä julkaisu on tarkoitettu ainoastaan yksityiseen käyttöön. Kaikki oikeudet pidätetään. Esitystä siteerattaessa on lähteenä mainittava LähiTapiola Varainhoito Oy.

facebook.com/lahitapiola
twitter.com/LTtalous
instagram.com/lahitapiola lokaltapiola/
linkedin.com/company/l-hitapiola
youtube.com/user/TapiolaGroup

Turvallisuus • Talous • Terveys